

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
ฉบับสมบูรณ์

การพัฒนาคุณภาพการศึกษาและความเชื่อมั่นของโรงเรียนขนาดเล็กด้วยการมี
ส่วนร่วมของชุมชน กรณีศึกษา : โรงเรียนบ้านปากบุงคุยจันมหาศาลจิตตรัง
สรรค์ ตำบลสะอาด อำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด

โดย นายเสน่ห์ เสาวพันธ์ และคณะ

มกราคม ๒๕๕๖

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นฉบับสมบูรณ์

การพัฒนาคุณภาพการศึกษาและความเชื่อมั่นของโรงเรียนขนาดเล็กด้วยการมี
ส่วนร่วมของชุมชน กรณีศึกษา : โรงเรียนบ้านปากบึงคุยจันทาสาดจิตตรัง
สรรค์ ตำบลสะอาด อำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด

โดย นายเสน่ห์ เสาวิพันธุ์ และคณะ

สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

บทที่ 1

บทนำ

1. หลักการและเหตุผล

พื้นที่ชุมชนและโรงเรียนขนาดเล็กเป็นพื้นที่ชายขอบที่ถูกมองข้ามทั้งหน่วยงานระดับประเทศและหน่วยงานระดับท้องถิ่น ในเชิงลึกชุมชนขนาดเล็กถูกมองว่าไม่ใช่ฐานเสียงของการเลือกตั้งในนักการเมืองทุกระดับ ทำให้ชุมชนถูกทอดทิ้งและทำให้เกิดปัญหาตามมาตั้งแต่เรื่องความเป็นอยู่ ปัญหาเยาวชน ปัญหาเรื่องสุขภาพของชุมชน ส่วนโรงเรียนก็ถูกจัดการศึกษาแบบตามมีตามเกิดและถูกแบ่งชั้นให้เป็นกลุ่มโรงเรียนขนาดเล็กเป็นตัวถ่วงการพัฒนาโดยใช้ฐานคิดที่ว่า โรงเรียนขนาดเล็กมีต้นทุนสูงแต่คุณภาพต่ำไม่คุ้มค่า สมควรยุบทิ้งออกจากระบบการศึกษา จนได้มีนโยบายยุบควบรวมโรงเรียนขนาดเล็กในปีการศึกษา 2544

ในความเป็นจริงแล้วสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นกับโรงเรียนขนาดเล็ก ต้องยอมรับว่าผลพวงเกิดจากความพยายามในการพัฒนาคุณภาพคนไทยของรัฐเพื่อให้ประชากรในประเทศอยู่ดีมีสุขโดยมองการพัฒนาในรูปของการต้องมีทุกอย่างเหมือนประเทศอื่น ๆ ซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบถึงทุกภาคส่วนของประเทศ และคลื่นสุดท้ายที่ต้องรับผลกระทบคือชุมชน ที่ต้องล่มสลายเพราะการพัฒนา ซึ่งจากข้อมูลสถานการณ์พบว่า โรงเรียนขนาดเล็กมีปริมาณเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจากโรงเรียนทั้งหมด 30,000 กว่าแห่ง ในปี 2536 โรงเรียนขนาดเล็กมีจำนวน 10,741 แห่ง คิดเป็น ร้อยละ 34.48 ปี 2547 มีจำนวน 11,599 แห่งคิดเป็น ร้อยละ 35.88 และในปี 2554 มีจำนวน 14,056 คิดเป็นร้อยละ 44.78 โดยทางกระทรวงมองว่าโรงเรียนขนาดเล็กมีคุณภาพการศึกษาต่ำ ใช้ทรัพยากรสิ้นเปลือง จึงมีนโยบายที่จะดำเนินการยุบรวมโรงเรียนขนาดเล็ก จำนวน 7,000 แห่ง ภายในปี พ.ศ. 2561 จากเวทีการรับฟังความคิดเห็นปัญหาและข้อเสนอทางออกของโรงเรียนขนาดเล็กระดับประเทศ ได้สรุปข้อคิดเห็นไว้ว่า

- 1) เกิดสภาวะของการขาดโอกาสเข้าถึงทางการศึกษาที่ส่งผลกระทบโดยตรงต่อผู้ที่มีฐานะยากจน เพราะผู้ที่มีฐานะยากจนไม่มีศักยภาพเพียงพอที่จะนำไปเรียนในเมือง และการดำเนินการดังกล่าวเป็นการขัดกับรัฐธรรมนูญที่ระบุว่า “เด็กทุกคนต้องได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึง มีคุณภาพเท่าเทียม และฟรี
- 2) เพิ่มความเสี่ยงต่อการเกิดอันตรายจากการเดินทางของเด็ก ผู้ปกครอง และ ครู ที่ต้องเดินทางไกลขึ้น หรือเดินทางข้ามชุมชนไปยังโรงเรียนใหม่ รวมทั้งยังทำให้เกิดภาระค่าใช้จ่ายและการสูญเสียเวลาของผู้ปกครองในการประกอบอาชีพ รวมทั้งกระทบต่อสุขภาพจิตของผู้ปกครอง
- 3) เป็นการทำลายความเข้มแข็งของชุมชน เพราะการยุบ ควบ รวม โรงเรียนของชุมชนเป็นการทำลายสถาบันหลักสำคัญของชุมชน ซึ่งประกอบด้วย บ้าน วัด และโรงเรียน และเป็นเสมือนการดึงสถาบันที่เป็นเสาหลักของการเรียนรู้ชุมชนออกจากชุมชน เนื่องจากหลายชุมชนตระหนักว่าครู และโรงเรียนถือว่าเป็นหัวใจของการทำงานพัฒนาชุมชน
- 4) เป็นการละเมิดสิทธิและศักดิ์ศรีของชุมชน เพราะโรงเรียนขนาดเล็กทุกแห่งชุมชนเป็นผู้ร่วมสร้าง สละทรัพย์ แรงงาน และที่ดิน เพื่อให้ลูกหลานได้เรียนในชุมชนท้องถิ่นของตนเอง ดังนั้นการยุบควบ รวม โรงเรียน จึงเป็นการกระทำที่แสดงให้เห็นถึงการไม่เคารพในสิทธิความเป็นเจ้าของโรงเรียนของคนในชุมชนที่ได้ร่วมกันสร้างของ สพฐ.

- 5) การยุบ ควบ รวม โรงเรียนขนาดเล็กเป็นการทำลายรากฐานการเรียนรู้วิถีชีวิตวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ที่ดั่งามของชุมชนท้องถิ่น ถือเป็นการทำลายโอกาสการเรียนรู้ของเด็ก ตัดขาดเด็กออกจากรากฐานวิถีชีวิตวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่น ซึ่งจะต้องเป็นผู้สืบทอดมรดกทางอารยธรรมของชาติต่อไป ทำให้เด็กเติบโตโดยขาดเอกลักษณ์ และความภาคภูมิใจในชุมชนท้องถิ่น รากเหง้าของตนเอง

โรงเรียนบ้านปากบุงมหาศาลจิตตสังสรค์ตั้งครั้งแรกเมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม 2482 ในนามโรงเรียนว่า “โรงเรียนประชาบาลตำบลเชียงใหม่ 12” (วัดบ้านคุยจัน) มีนักเรียนบ้านคุยจัน คุยดับเต่า คุยเชือก คุยโพธิ์ และบ้านปากบุงมาเรียน มีนายบุญทัน พลวิ ดำรงตำแหน่ง ครูใหญ่ นายสอน ธนาไสย์ เป็นครูผู้สอน มีนายเชียว โครตุนิน เป็นศึกษาธิการอำเภอ มีนายสอน ชาตทะ เป็นนายอำเภอโพนทอง ลักษณะอาคารเรียนเป็นอาคารชั่วคราว โดยอาศัยศาลาวัดเป็นสถานที่เรียนโดยแบ่งเป็น 5 ห้องเรียน ดำเนินการสอนตั้งชั้นเตรียม ประถมถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ เมื่อปี พ.ศ. 2494 เกิดอุทกภัย น้ำท่วมข้าวในนาราชภูในหมู่บ้าน ทำให้ต้องอพยพไปอยู่ที่อื่นเป็นส่วนมาก จำนวนนักเรียนลดน้อยลง โรงเรียนไม่สามารถเปิดดำเนินการต่อไปได้อีก ดังนั้น นายเลื่อน สังฆะคาม ครูใหญ่และนายเก่งกล้า สมมาตย์ ครูผู้สอนได้ขออนุญาตเลิกล้มโรงเรียนต่อนายอำเภอโพนทอง ตั้งแต่วันที่ 3 กันยายน 2494 เป็นต้นมา

เมื่อปี พ.ศ. 2498 นายสิงห์ ศรีชัย ผู้ใหญ่บ้านพร้อมด้วยราษฎรในหมู่บ้านปากบุง

บ้านคุยจัน บ้านคุยดับเต่าเห็นว่าเด็กมีจำนวนมากขึ้น ประกอบกับไม่มีที่เรียน จึงยื่นคำร้องขอตั้งโรงเรียนขึ้นใหม่ต่อนายอำเภอโพนทอง เมื่อได้รับการอนุมัติแล้ว นายสิงห์ ศรีชัย พร้อมด้วยราษฎรในหมู่บ้านได้จัดหาตัวไม้มาปลูกสร้างอาคารเรียนใหม่ ในบริเวณพื้นที่เดิม และจัดหาโต๊ะ เก้าอี้ กระดานดำ ตลอดจนอุปกรณ์สิ่งจำเป็นอื่นๆ ของครูและนักเรียนจนครบ วันที่ 26 กันยายน 2498 ได้ทำพิธีเปิดป้ายโรงเรียนในนามว่า “โรงเรียนบ้านปากบุง” โดยมีนายทัศน จันโทริ ครูใหญ่โรงเรียนบ้านเชียงใหม่มารับเป็นประธานในพิธี มีนายประภัสสร นาเมืองรักษ์ ครูใหญ่โรงเรียนบ้านท่าเสียว มาดำรงตำแหน่งครูใหญ่ และนายรัตน หลักคำ ครูโรงเรียนบ้านหนองหูลิงย้ายมาเป็นครูผู้สอน มีนายเพชร จันทราช ดำรงตำแหน่งศึกษาธิการอำเภอ ขุนพัฒนา กิจพิศาล เป็นนายอำเภอ เปิดทำการสอนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑ ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ อยู่ในควบคุมและดูแลงบประมาณของกระทรวงศึกษาธิการ

ปีการศึกษา 2554 เพื่อการพัฒนาโรงเรียนแบบมีส่วนร่วมและเป็นการสร้างภาคีเครือข่ายโรงเรียนได้ นิมนต์พระมหาประสาร ภัทรเวที เจ้าอาวาสวัดป่ามหาศาล ตำบลเชียงใหม่มารับเป็นผู้อุปถัมภ์โรงเรียนและได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการเขตพื้นที่การประถมศึกษา ร้อยเอ็ด เขต 3 ให้เปลี่ยนชื่อโรงเรียนว่า “โรงเรียนบ้านปากบุงคุยจันมหาศาลจิตตสังสรค์” สภาพปัจจุบันโรงเรียนได้จัดการเรียนการสอนตั้งแต่ระดับอนุบาลจนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีนักเรียนชั้นอนุบาล จำนวน 2 คน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 1 คน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 3 คน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 3 คน และชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 2 คน ไม่มีนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และ 6 มีเขตพื้นที่บริการ 2 หมู่บ้าน คือ หมู่บ้านปากบุง หมู่ที่ 3 และหมู่บ้านคุยจัน หมู่ที่ 7 ตำบลสะอาด อำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวนทั้งสิ้น 88 ครัวเรือน มีประชากรในวัยเรียนประมาณ 50 คน จากการจัดเวทีชาวบ้านเพื่อเสวนาเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนพบว่า สาเหตุที่ทำให้ให้โรงเรียนมีขนาดเล็กและผู้ปกครองไม่เกิดความเชื่อมั่นต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียน ได้แก่ 1) ผู้บริหารสถานศึกษาย้ายบ่อย ขาดความต่อเนื่องในการพัฒนา ซึ่งจากสถิติพบว่าผู้บริหารที่เข้ามารับตำแหน่งในรอบ 54 ปี ประมาณ 30 คน 2) พฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของครูที่มีต่อชุมชนและนักเรียน 3) ครูขาดความรับผิดชอบและแนะนำผู้ปกครองให้ย้ายไปสถานศึกษาอื่น 4) ชุมชนไม่มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

จากสาเหตุดังกล่าวทำให้ผู้ปกครองขาดความเชื่อมั่นต่อทางโรงเรียนและได้ลูกหลานไปเรียนที่สถานศึกษาใกล้เคียง ได้แก่ โรงเรียนบ้านสะอาด (สะอาดวิทยาคาร) ระยะทางห่างประมาณ 7 กิโลเมตร และโรงเรียนบ้านท่าเสี้ยว ระยะทางห่างประมาณ 5 กิโลเมตร ซึ่งการเดินทางลำบากมากในฤดูน้ำหลาก ต้องข้ามทางเรือเพราะถนนถูกตัดขาด ซึ่งส่งผลให้โรงเรียนมีขนาดเล็กที่สุดของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3 ส่วนนักเรียนที่เหลือนั้นพบว่า ส่วนใหญ่เป็นนักเรียนที่ต้องอาศัยอยู่กับปู่ย่าตายาย พ่อแม่ไปทำงานต่างถิ่น หรือ หย่าร้างกัน อีกทั้งประสบปัญหาภาระหนี้สินของครอบครัว จึงไม่ทางเลือกอื่น

จากนโยบายการยุบควบรวมโรงเรียน โรงเรียนบ้านปากบุงคุยจันมหาศาลจิตตรังสรรค์เป็นพื้นที่แรกที่ต้องถูกยุบควบรวมของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาการประถมศึกษา ร้อยเอ็ด เขต 3 ซึ่งเป็นโรงเรียนที่มีนักเรียนต่ำกว่า 20 คนลงมา จะต้องยุบรวมในปีการศึกษา 2554 จากการจัดเวทีประชาคมเพื่อทำแผนยุบรวมโรงเรียนตามนโยบายสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3 พบว่า ชุมชนยังมีความรักความผูกพันต่อโรงเรียน กว่าร้อยละ 80 ของประชากรในหมู่บ้านจบการศึกษาจากโรงเรียนแห่งนี้ ดังนั้นโรงเรียนจึงร่วมกับชุมชนพร้อมใจยืนยันที่จะพัฒนาคุณภาพการศึกษาโดยไม่ยอมยุบควบรวมกับพื้นที่อื่น จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่จะต้องร่วมกันพัฒนาคุณภาพและสร้างความเชื่อมั่นในการจัดการศึกษาของโรงเรียนบ้านปากบุงคุยจันมหาศาลจิตตรังสรรค์ต่อไป

2. คำถามการวิจัย

คำถามวิจัยหลัก

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและความเชื่อมั่นของชุมชนต่อโรงเรียนบ้านปากบุงคุยจันมาศาลจิตตสังสรรค์ ควรเป็นอย่างไร

คำถามวิจัยรอง

1. บริบทและพัฒนาของโรงเรียนบ้านปากบุงคุยจันในด้านต่างๆ (การเรียนการสอน ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนและโรงเรียน ความเชื่อมั่นของชุมชนต่อโรงเรียน) ตั้งแต่อดีต ปัจจุบันเป็นอย่างไร
2. คุณภาพการศึกษาของนักเรียนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันเป็นอย่างไร
3. ปัจจัยเงื่อนไข ที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของนักเรียนคืออะไร
4. ปัจจัยและเงื่อนไขที่ส่งผลต่อความเชื่อมั่นที่ชุมชนมีต่อโรงเรียนคืออะไร

3. วัตถุประสงค์

เชิงวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทและพัฒนาของโรงเรียนบ้านปากบุงคุยจันในด้านต่างๆ (การเรียนการสอน ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนและโรงเรียน ความเชื่อมั่นของชุมชนต่อโรงเรียน) ตั้งแต่อดีต ปัจจุบัน
2. เพื่อศึกษาคุณภาพการศึกษาของนักเรียนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน
3. เพื่อศึกษาปัจจัยเงื่อนไข ที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของนักเรียน
4. เพื่อศึกษาปัจจัยและเงื่อนไขที่ส่งผลต่อความเชื่อมั่นที่ชุมชนมีต่อโรงเรียน
5. เพื่อศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและความเชื่อมั่นของชุมชนต่อโรงเรียนบ้านปากบุงคุยจันมาศาลจิตตสังสรรค์

เชิงพัฒนา

1. เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาโรงเรียนบ้านปากบุงคุยจันมาศาลจิตตสังสรรค์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน
2. เพื่อสร้างความเชื่อมั่นของชุมชนที่มีต่อโรงเรียนบ้านปากบุงคุยจันมาศาลจิตตสังสรรค์

4. การทบทวนวรรณกรรมและกรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีการทบทวนแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

- 1) สถานการณ์การปฏิรูปการศึกษาไทย
- 2) แนวคิดในการพัฒนาคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็ก
- 3) แนวคิดในการมีส่วนร่วมของชุมชน

5. ขอบเขตการวิจัย

พื้นที่ปฏิบัติการ

- 1) หมู่บ้านคุดจัน หมู่ที่ 7 ตำบลสะอาด อำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด
- 2) โรงเรียนบ้านปากบึงคุดจันมหาศาลจิตตังสรรค์ สพ.ร.อ.3

กลุ่มเป้าหมาย

ชาวบ้านคุดจัน จำนวน 44 ครัวเรือน

บุคลากรโรงเรียนบ้านปากบึงคุดจันมหาศาลจิตตังสรรค์ จำนวน 4 คน

ขอบเขตการดำเนินการวิจัย

ระยะที่ 1 การเตรียมการและออกแบบกระบวนการเรียนรู้ร่วมกับชุมชน(กันยายน-มกราคม)

ระยะที่ 2 การพัฒนาคุณภาพการศึกษาและสร้างความเชื่อมั่น(กุมภาพันธ์-มิถุนายน)

ระยะที่ 3 ถอดบทเรียนจากกระบวนการพัฒนา(กรกฎาคม-สิงหาคม)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

- 1) การศึกษาเอกสาร
- 2) การสนทนากลุ่ม
- 3) การสัมภาษณ์เชิงลึก
- 4) การจัดเวทีชุมชน

แผนปฏิบัติการในการดำเนินการวิจัย

ระยะที่ 1 การเตรียมการและการออกแบบกระบวนการ

- 1) ประชุมทีมวิจัยเพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่และกรอบการวิจัย
- 2) จัดเวทีเสวนาชุมชนเพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการของชุมชนในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน
- 3) ศึกษาดูงานเพื่อนำแนวคิดมาปรับใช้ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาโดยชุมชนมีส่วนร่วม
- 4) ประชุมทีมวิจัยสร้างเครื่องมือในการเก็บข้อมูลองค์ความรู้ของชุมชน
- 5) ลงพื้นที่สืบค้นและสังเคราะห์องค์ความรู้ของชุมชนที่จะนำมาใช้ในการจัดการเรียนรู้
- 6) จัดเวทีสัมมนาเชิงปฏิบัติการในการออกแบบกิจกรรมการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

ระยะที่ 2 การพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้โดยชุมชนมีส่วนร่วม

- 7) จัดกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ตามที่ได้ร่วมกันออกแบบใน ระยะที่ 1
- 8) ประชุมทบทวนการดำเนินงานระหว่างการพัฒนาเพื่อปรับปรุงแก้ไขการดำเนินงานให้ สมบูรณ์ยิ่งขึ้น(เวทีติดตามความก้าวหน้า)

ระยะที่ 3 การถอดบทเรียนจากกระบวนการพัฒนา

- 9) จัดเวทีชุมชนเสวนาร่วมกันเพื่อสรุปและถอดบทเรียนที่ได้รับจากการจัดกิจกรรมการ เรียนรู้ร่วมกันกับชุมชน
- 10) รายงานผลฉบับสมบูรณ์และเผยแพร่สู่สาธารณะ

6. กรอบแนวคิดในการวิจัย

ปัจจัยนำเข้า

1. เพื่อศึกษาบริบทและพัฒนาของโรงเรียนบ้านปากบุงคุยจันในด้านต่างๆ (การเรียนการสอน ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนและโรงเรียน ความเชื่อมั่นของชุมชนต่อโรงเรียน) ตั้งแต่ออดีตปัจจุบัน
2. เพื่อศึกษาคุณภาพการศึกษาของนักเรียนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน
3. เพื่อศึกษาปัจจัยเงื่อนไข ที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของนักเรียน
4. เพื่อศึกษาปัจจัยและเงื่อนไขที่ส่งผลต่อความเชื่อมั่นที่ชุมชนมีต่อโรงเรียน
5. เพื่อศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและความเชื่อมั่นของชุมชนต่อโรงเรียนบ้านปากบุงคุยจันมาศาลจิตตรังสรรค์

กระบวนการ

1. ประชุมทีมวิจัยเพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่และกรอบการวิจัย
2. จัดเวทีเสวนาชุมชนเพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการของชุมชนในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน
3. ศึกษาฐานเพื่อนำแนวคิดมาปรับใช้ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาโดยชุมชนมีส่วนร่วม
4. ประชุมทีมวิจัยสร้างเครื่องมือในการเก็บข้อมูลองค์ความรู้ของชุมชน
5. ลงพื้นที่สืบค้นและสังเคราะห์องค์ความรู้ของชุมชนที่จะนำมาใช้ในการจัดการเรียนรู้
6. จัดเวทีสัมมนาเชิงปฏิบัติการในการออกแบบกิจกรรมการพัฒนาคุณภาพการศึกษาระหว่างโรงเรียนกับชุมชน
7. จัดกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ตามที่ได้ร่วมกันออกแบบในระยะที่ 1
8. ประชุมทบทวนการดำเนินงานระหว่างการพัฒนาเพื่อปรับปรุงแก้ไขการดำเนินงานให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น(เวทีติดตามความก้าวหน้า)
9. จัดเวทีชุมชนเสวนาร่วมกันเพื่อสรุปและถอดบทเรียนที่ได้รับจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชน
10. รายงานผลฉบับสมบูรณ์และเผยแพร่สู่สาธารณะ

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) ได้ทราบบริบทและพัฒนาของโรงเรียนบ้านปากบุงคุยจันในด้านต่างๆ (การเรียนการสอน ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนและโรงเรียน ความเชื่อมั่นของชุมชนต่อโรงเรียน) ตั้งแต่ออดีตปัจจุบัน
- 2) ได้รู้ถึงคุณภาพการศึกษาของนักเรียนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน
- 3) ได้ทราบปัจจัยเงื่อนไข ที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของนักเรียน
- 4) ได้ทราบปัจจัยและเงื่อนไขที่ส่งผลต่อความเชื่อมั่นที่ชุมชนมีต่อโรงเรียน
- 5) ได้วิธีการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและความเชื่อมั่นของชุมชนที่มีต่อโรงเรียน
- 6) รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและความเชื่อมั่นของชุมชนต่อโรงเรียนบ้านปากบุงคุยจันมาศาลจิตตรังสรรค์ เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาโรงเรียนบ้านปากบุงคุยจันมหาศาลจิตตรังสรรค์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน
- 7) เพื่อสร้างความเชื่อมั่นของชุมชนที่มีต่อโรงเรียนบ้านปากบุงคุยจันมหาศาลจิตตรังสรรค์

กระบวนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและสร้างความเชื่อมั่นต่อชุมชน
โรงเรียนบ้านปากบุงคุยจั่นมหาศาลจิตตรังสรรค์

7. ระยะเวลาดำเนินโครงการ

ระยะเวลา 12 เดือน (วันที่ 1 เดือนสิงหาคม 2555 – 31 เดือนกรกฎาคม 2556)

8. งบประมาณดำเนินโครงการ

เสนอ สกว. จำนวน 215,500 บาท (สองแสนหนึ่งหมื่นห้าพันห้าร้อยบาทถ้วน)

- ค่าดำเนินกิจกรรมโครงการ 155,500 บาท
- ค่าตอบแทนทีมวิจัย 60,000 บาท

9. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) ได้ทราบบริบทและพัฒนาของโรงเรียนบ้านปากบุงคุยจั่นในด้านต่างๆ (การเรียนการสอน ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนและโรงเรียน ความเชื่อมั่นของชุมชนต่อโรงเรียน) ตั้งแต่อดีตปัจจุบัน
- 2) ได้รู้ถึงคุณภาพการศึกษาของนักเรียนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน
- 3) ได้ทราบปัจจัยเงื่อนไข ที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของนักเรียน
- 4) ได้ทราบปัจจัยและเงื่อนไขที่ส่งผลต่อความเชื่อมั่นที่ชุมชนมีต่อโรงเรียน
- 5) ได้วิธีการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและความเชื่อมั่นของชุมชนที่มีต่อโรงเรียน
- 6) รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและความเชื่อมั่นของชุมชนต่อโรงเรียนบ้านปากบุงคุยจั่นมหาศาลจิตตรังสรรค์ เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาโรงเรียนบ้านปากบุงคุยจั่นมหาศาลจิตตรังสรรค์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน
- 7) เพื่อสร้างความเชื่อมั่นของชุมชนที่มีต่อโรงเรียนบ้านปากบุงคุยจั่นมหาศาลจิตตรังสรรค์

บทที่ 2

ทบทวนวรรณกรรม

โครงการวิจัยเรื่องการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและความเชื่อมั่นของโรงเรียนขนาดเล็กด้วยการมีส่วนร่วมของชุมชน โรงเรียนบ้านปากบึงคุยจันมหาศาลจิตตรังสรรค์ ตำบลสะอาด อำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร แนวคิด ที่เกี่ยวข้อง โดยมีรายละเอียดแต่ละประเด็นดังนี้

1. การปฏิรูปการศึกษา
2. แนวคิดในการพัฒนาคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็ก
3. แนวคิดในการมีส่วนร่วมของชุมชน

การปฏิรูปการศึกษา

ความหมายของการปฏิรูปการศึกษา

การปฏิรูปการศึกษาเป็นกระบวนการที่มีความหมายลึกซึ้งกว้างไกล หากเป็นการเปลี่ยนแปลงตามปกติวิสัยเราก็ไม่เรียกการเปลี่ยนแปลงนั้นว่า "การปฏิรูป" และในทางกลับกันหากการเปลี่ยนแปลงนั้นเป็นไปด้วยความรุนแรง ใช้ล่ำหึกล่ำคอกบดล้างทุกสิ่งทุกอย่างที่ขวางหน้าเราก็เรียกการเปลี่ยนแปลงนั้นว่า "การปฏิวัติ" "การปฏิรูป" จึงเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ค่อนข้างยาวนานใหญ่ เป็นการเปลี่ยนทั้งระบบ แต่เปลี่ยนอย่างเป็นขั้นเป็นตอน ทำให้ไม่เกิดความรุนแรงหรือกระทบในทางเสียหายน้อยที่สุดเป็นวิถีทางของอารยชน เหมาะสมกับสังคมประชาธิปไตยที่ยึดหลักการเปลี่ยนแปลงโดยปราศจากการใช้พลกำลังและความรุนแรงคำถามที่จะต้องถามในเบื้องต้นก็คือ ทำไมจะต้องปฏิรูปการศึกษา? และจะปฏิรูปในเรื่องอะไรกัน? คำตอบเบื้องต้น ก็คือ ปัญหาทางการศึกษามีมากมายทับถมกันมานาน แก้ไม่ได้ด้วยวิธีการปกติ จำเป็นต้องเปลี่ยนระบบและเปลี่ยนนิสัยทัศนคติของผู้ปฏิบัติและผู้นำทางการศึกษาให้สอดคล้องกับแนวคิดที่ถูกต้อง

ปัญหาสำคัญในการจัดการศึกษา

ปัญหาสำคัญในการจัดการศึกษาอาจมีหลายประการ แต่ที่สำคัญ ควรกล่าวถึงในอันดับแรกๆ น่าจะมี ดังนี้

1. ปัญหาด้านคุณภาพ ปัญหาด้านคุณภาพมีความหมายกว้างขวาง อาจอธิบายได้ไม่มีวันจบ สมัยประธานาธิบดีเรแกนของสหรัฐอเมริกา ก็ได้ตีพิมพ์รายงานทางการศึกษา ชื่อ "ชาติในภาวะการเสี่ยงอันตราย" (A Nation At Risk) กล่าวถึงความด้อยคุณภาพทางการศึกษาของชาติอเมริกา ยกตัวอย่างความล้มเหลวด้านมาตรฐานการสอนวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ในระดับชั้นมัธยมศึกษา ฉะนั้นเมื่อประธานาธิบดีเรแกนริเริ่มให้มีการปฏิรูปการศึกษาเป้าหมายจึงอยู่ที่การยกระดับมาตรฐานและคุณภาพของการเรียนการสอน โดยเฉพาะด้านวิชาการสายวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เพื่อแข่งขันกับประเทศต่างๆ ทั่วโลกในสังคมไทยก็เช่นกัน เมื่อพูดถึงคุณภาพทางการศึกษา ก็อาจหมายถึงคุณภาพและมาตรฐานการเรียนการสอน วิชาการต่างๆ ทุกระดับ และจะมีการอ้างอิงผลของการประเมินระดับนานาชาติว่ามาตรฐานการเรียนการสอนของไทยในวิชาคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ อยู่ในอันดับที่เท่าไร เช่น ผลของการประเมินผลสัมฤทธิ์ด้านคณิตศาสตร์ของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 1 ของไทยในโครงการทิมส์ (TIMSS) ของสมาคมนานาชาติว่าด้วยการประเมินผลทางการศึกษา กล่าวว่าไทยอยู่ในอันดับที่ 18 ในขณะที่ สิงคโปร์ เกาหลีใต้ และญี่ปุ่น อยู่ที่อันดับ 1 , 2 และ 3 ตามลำดับ แต่บกพร่องอยู่

ตรงไหน ก็ได้คำตอบว่าจุดบกพร่องอยู่ที่การสอนที่ไม่เน้นการคิดโดยอิสระของผู้เรียน คือสอนในกรอบของความรู้ที่ปรากฏตามตัวอักษรของตำรา มิได้สอนให้เข้าใจถึงที่มาที่ไปของสูตรสำเร็จเหล่านั้น และหลักความจริงที่นำมาเป็นฐานของข้อสรุปคำว่า "คุณภาพและมาตรฐาน" ในแนวดังที่กล่าวมานี้ จึงเป็นคุณภาพมาตรฐาน

แห่งความเป็นเลิศทางวิชาการ แต่ก็ยังมีแนวคิดด้านคุณภาพที่แตกต่างออกไปเช่นกัน เป็นต้นว่าแนวคิดที่จะให้
ปรับการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับปัญหาของชีวิตจริง สอดรับกับสิ่งแวดล้อมของผู้เรียน ได้แก่ ความเป็น
ท้องถิ่น ฯลฯ ในแนวทางนี้จึงได้มีการพูดถึงมากถึงการกระจายบทบาทและอำนาจหน้าที่ในการปรับหลักสูตร
ให้สอดคล้องกับท้องถิ่นให้แก่สถานศึกษา และหน่วยงานรับผิดชอบระดับล่างนอกจากนั้นแล้ว ก็ยังมีแนวคิด
เรื่องคุณภาพการศึกษาที่จะต้องดูที่ตัวมนุษย์ทั้งหมดที่เป็นผลผลิตทางการศึกษามีคุณภาพอย่างไร สำเร็จ
การศึกษาจากสถานศึกษาหรือมหาวิทยาลัยแล้วช่วยตนเองและรับผิดชอบต่อสังคมได้หรือไม่? เป็นผู้ที่ดี
หรือไม่? เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพหรือไม่? โดยสรุป เมื่อกล่าวถึงคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา ความหมายจึง
ครอบคลุมหลาย ๆ มิติของคุณภาพ การที่จะกำหนดปรัชญา แนวทางหลักสูตรการเรียนการสอนในระดับต่างๆ
จึงต้องคำนึงถึงมิติต่างๆ ของคุณภาพที่อยู่ในความห่วงใยของสังคมดังกล่าว

2. ปัญหาความสอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจ

ปัญหาสำคัญที่ปรากฏในทุกแผนพัฒนาการศึกษาอีกปัญหาหนึ่งก็คือ ปัญหาของ
การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้สอดคล้องกับการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาเศรษฐกิจในยุคใหม่ ไม่ว่าเราจะ
ชอบหรือไม่ สังคมไทยได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของสังคมโลกที่ยังขาดกฎเกณฑ์ใหม่ในการจัดระเบียบทาง
เศรษฐกิจและการเมือง สังคมไทยจะถอยไปอยู่อย่างโดดเดี่ยวก็คงสายไปแล้ว และคงทำไม่ได้ แต่จะอยู่ในสังคม
โลกอย่างไรโดยมีความเป็นตัวของตัวเองมากที่สุด แต่ไม่ว่าจุดยืนในทฤษฎีการพัฒนาเศรษฐกิจของเราจะอยู่
ตรงไหน เราคงปฏิเสธข้อเท็จจริงไปไม่ได้ว่าเราต้องพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และบุคลากรด้านนี้ให้
เพียงพอต่อการปรับระบบการผลิตของเราให้ทันสมัย สามารถแข่งขันกับประเทศอื่นๆ ได้ โดยพิจารณาจาก
ศักยภาพของเราด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมของเราเอง ฉะนั้นการจัดการศึกษาเพื่อสร้างทักษะ
ความรู้ของชาวไทยให้สอดคล้องกับการงานและอาชีพในสังคมยุคใหม่จึงมีความสำคัญในอันดับต้นๆ การทุ่มเทให้
เกิดการวิจัยและพัฒนาด้านเทคโนโลยีการผลิตในทุกๆ สาขาอาชีพจึงมีความสำคัญมากแต่ในปัจจุบันและหลาย
ปีมาแล้ว เรายังคงขาดนักวิทยาศาสตร์และนักเทคโนโลยี ขาดครูวิทยาศาสตร์ ครูคณิตศาสตร์ ขาด
ผลงานวิจัยที่เชื่อมโยงกับระบบการผลิตภาคอุตสาหกรรม ระบบการฝึกอบรมด้านอาชีวศึกษาและวิชาชีพขั้นสูง
ขาดความเชื่อมโยงกับตลาดแรงงานและภาคปฏิบัติ จำเป็นต้องปรับทั้งระบบเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง
จะต้องวางแผนการจัดอุดมศึกษาหรือการศึกษาระดับหลังขั้นการศึกษาพื้นฐานให้เป็นระบบที่เชื่อมโยงกับภาค
ธุรกิจ อุตสาหกรรม และเกษตรกรรม และต้องส่งเสริมการวิจัยและการพัฒนาด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
ให้เชื่อมโยงกับภาคเศรษฐกิจด้วย

3. ปัญหาของการกระจายโอกาสและความเสมอภาคของโอกาสทางการศึกษา

ประเด็นเรื่องนี้เป็นประเด็นด้านความชอบธรรมทางสังคมที่กลไกของระบบการเศรษฐกิจแบบเสรี มักจะมี
แนวโน้มช่วย ให้ผู้เข้มแข็ง ได้เปรียบผู้ที่อ่อนแอกว่า ช่วยให้ผู้ที่มีฐานะดีทางเศรษฐกิจและสังคมได้เปรียบด้าน
กิจการการศึกษา และด้านอื่นๆ มากกว่าผู้ยากไร้และขาดปัจจัยด้านการเงิน แต่สังคมที่มีความมั่งคั่งไปกระจุก
ตัวที่คนบางกลุ่ม และก่อให้เกิดช่องว่างระหว่างคนรวยคนจนมากเกินไป มักจะเป็นสังคมที่ขาดเสถียรภาพ
ทางด้านการเมือง ขาดพื้นฐานของสามัคคีธรรม และจะนำไปสู่การแตกแยกและความระส่ำระสายในที่สุด
ฉะนั้นนโยบายของการเฉลี่ยรายได้ ลดช่องว่างระหว่างชนชั้นต่างๆ นอกจากจะเฉลี่ยความผาสุก ความ
ร่มเย็นให้แก่คนทั้งชาติ และเป็นความชอบธรรมทางการเมืองแล้ว ยังเป็นนโยบายหลักของการสร้างเสถียรภาพ
ทางการเมือง และความเป็นเอกภาพของชาติ มาตรการการเฉลี่ยรายได้นี้ไม่มีมาตรการใดที่มีประสิทธิภาพมาก
เท่ากับมาตรการของการกระจายโอกาสทางการศึกษา ให้แก่กลุ่มคนที่ฐานะยากลำบากทางเศรษฐกิจ
นโยบายเรื่องความเสมอภาคของโอกาสสำหรับกลุ่มคนจนชนบท จากชนชั้นเกษตรกรและแรงงาน กลุ่มคนพิการ

ฯลฯ จึงเป็นนโยบายที่สำคัญที่ประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลายให้ความสำคัญเป็นอันดับหนึ่งการจะดำเนินนโยบายนี้ให้ได้สำเร็จจะต้องมีวิธีการวางแผน และจัดสรรงบประมาณโดยยึดพื้นที่และกลุ่มเป้าหมายเป็นหลัก เช่น ต้องเตรียมงบประมาณให้พื้นที่ที่ยากจนมากเป็นพิเศษ ต้องจัดระบบการศึกษาให้มีทางเลือกได้หลายๆทางและเชื่อมโยงกัน เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้พลาดโอกาสได้สามารถเข้ามาใช้โอกาสได้ตลอดชีวิต ที่สำคัญหากจะให้โอกาสแก่ทุกคนจริงจำเป็นต้องจัดการศึกษาพื้นฐาน 12 ปี ถึงมัธยมศึกษาตอนปลายให้แก่คนทุกคนในสังคมไทย เพราะการศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายเป็นพื้นฐานสำหรับการศึกษาต่อในสาขาต่าง ๆ ระดับวิชาชีพชั้นสูง และด้านอาชีวศึกษาระดับสูง และเป็นพื้นฐานของการแสวงหาความรู้ตลอดชีวิต

4. ปัญหาของประสิทธิภาพของระบบและกระบวนการจัดการบริหารการศึกษา

ประสิทธิภาพของระบบการบริหารจัดการเป็นประเด็นปัญหาที่ทับถมมานาน หากกระบวนการบริหารจัดการมีประสิทธิภาพ ปัญหาอื่นๆ ดังที่กล่าวมาแล้วก็คงได้รับการแก้ไขในระดับหนึ่ง แต่เพราะระบบการบริหารจัดการมีปัญหาหมักหมมมานานปี ก็จำเป็นต้องสังคายนาทั้งระบบ ปัญหาดังกล่าวมีดังนี้

4.1 ประการแรกที่ควรพิจารณาในเบื้องต้นก็คือ ข้อแตกต่างระหว่างการบริหารการศึกษากับการบริหารราชการ

แม้ว่าจะมีส่วนที่เหมือนกันในการจัดระบบเป็นกรม กอง ฝ่าย ในการทำหน้าที่บริหารระดับบน แต่ในสายสัมพันธ์กับสถานศึกษาควรมีข้อแตกต่าง เพราะการบริหารสถานศึกษา (โรงเรียน วิทยาลัย และมหาวิทยาลัย) นั้น ต้องการองค์ประกอบเหล่านี้

ก) ระบบบริหารภายในสถานศึกษาแบบแนวราบ (Flat organization)

ยกเว้นอาจารย์ใหญ่แล้ว ควรมีผู้บังคับบัญชาน้อยที่สุด ต้องบริหารงานแบบครูทุกคนมีส่วนร่วมเป็นประชาธิปไตย

ข) ระบบการควบคุมมาตรฐานและคุณภาพที่เน้นผลิตผล คือ ตัวนักเรียน ไม่ยึดเกาะระเบียบ กฎเกณฑ์ และการควบคุมขั้นตอนของกระบวนการเหมือนระบบราชการ

ค) ระบบความรับผิดชอบต่อชุมชนมากกว่าความรับผิดชอบต่อสายบังคับบัญชาเบื้องบนสถาบันการศึกษานั้นก็คือ สถาบันทางสังคม ต้องแนบแน่นกับชุมชน และให้เกิดความรู้สึกของความเป็นเจ้าของจากพ่อแม่ ผู้ปกครองและศิษย์เก่าข้อผิดพลาดในอดีตก็คือ การเหมาเอาว่าครูทุกคนคือข้าราชการพลเรือนต้องปฏิบัติตามระเบียบกฎเกณฑ์ของข้าราชการพลเรือน แม้แต่การปูนบำเหน็จความดีความชอบก็ใช้หลักการเดียวกัน เพิ่งจะได้มีการปรับระบบการบริหารบุคคลปี พ.ศ. 2523 ที่แยกเกณฑ์การพิจารณาบุคลากรครูแตกต่างหากจากพลเรือน แต่ถึงกระนั้นก็ยังมิมีข้อผูกพันที่ต้องยึดโยงอยู่กับระบบชี้ของข้าราชการพลเรือน การปรับระบบการบริหารสถานศึกษาและข้าราชการครูจึงควรคำนึงถึงความจำเป็นของข้อแตกต่าง ดังที่กล่าวไว้แล้ว

4.2 การจัดระบบการบริหารระดับกระทรวงแบ่งแยกภารกิจไม่เหมาะสม

ปัจจุบัน กรมส่วนใหญ่มีความเบ็ดเสร็จในตัวเอง ตั้งแต่การกำหนดนโยบายการวางแผน จัดสรรงบประมาณ นิเทศ ประเมินผล บริหารบุคคล ก่อสร้างอาคารสถานที่ กล่าวอย่างคร่าวๆ แต่ละกรมก็คือกระทรวงเล็กๆนั่นเอง กระทรวงตามกฎหมายจึงมิใช่กระทรวงที่แท้จริง แต่เป็นที่รวบรวมของกระทรวงเล็กๆ นี่คือปัญหาที่ต้องมีการปรับแก้ไข โดยจัดการกิจของแต่ละกรมใหม่ ให้เกิดเอกภาพทางนโยบาย และการจัดสรรงบประมาณ

4.3 การจัดระบบการบริหารสับสั่นระหว่างบทบาทผู้กำหนดนโยบาย

แผนงานงบประมาณ และกำกับเวทีที่เรียกว่า "Steering" ผู้กุมบังเหียนหรือนายท้ายค้ำคางเลือกกับบทบาทของการลงมือปฏิบัติที่เรียกว่า "Rowing" หรือผู้แจว ผู้พายปัจจุบันเราไม่ทราบว่ใครคือผู้กุมบังเหียน ใครคือผู้ปฏิบัติ เพราะผู้ปฏิบัติและผู้กุมบังเหียนคือคนๆ เดียวกัน แต่ละกรมส่วนกลางทำทั้งสองหน้าที่ คือออกแบบเอง วางนโยบายเอง และนำนโยบายไปลงมือปฏิบัติเอง ผลก็คือไม่สามารถทราบได้ว่าตนทำสำเร็จหรือล้มเหลว

และเนื่องจากงานปฏิบัติมาทำเต็มตัว ปัญหาภาคปฏิบัติก็มาสมอยู่ที่กรม ทุกปัญหาต้องเดินทางกลับมารับการแก้ไขที่กรม ไม่สามารถติดต่อได้เด็ดขาด ไม้ว่าจะได้มีการมอบอำนาจกันไปบ้างแล้วอนาคต จึงควรที่จะกำหนดให้ส่วนกลางมีภารกิจหลักในด้านการกำหนดนโยบาย จัดสรรงบประมาณ กำหนดมาตรฐาน ประเมินมาตรฐานที่เรียกว่า "Steering" คือ ถือบังเหียนและกำกับทิศทาง และกำหนดให้องค์กรในพื้นที่ เช่น จังหวัดมีภารกิจในด้านการปฏิบัติการคือนำนโยบายของกระทรวงไปสู่ภาคปฏิบัติ และหากมีปัญหาด้านการบริหารก็ควรให้จบเบ็ดเสร็จลงที่จังหวัด เป็นต้น

4.4 การจัดระบบบริหารระดับอุดมศึกษาขาดเอกภาพ และความเชื่อมโยงระหว่างการศึกษาพื้นฐานกับระดับอุดมศึกษา ปัญหาปัจจุบันคือมี 2 หน่วยงานหลักรับผิดชอบการศึกษา อุดมศึกษา คือ ทบวงมหาวิทยาลัย และกระทรวงศึกษาธิการ การนำเอาทบวงมารวมกับกระทรวง โดยไม่ปรับระบบการบริหารของกระทรวงก่อนคงไม่ได้ประโยชน์ แต่ถ้าหากปรับตามแนวข้อ 4.3 และปลดปล่อยให้มหาวิทยาลัยต่างๆ เป็นอิสระ บทบาทของกระทรวงในการกำกับสถาบันอุดมศึกษาที่จะเปลี่ยนรูปแบบไป ฉะนั้นจึงสมควรพิจารณาการสร้างเอกภาพขององค์กร นโยบาย และกำกับการศึกษาระดับอุดมศึกษา โดยจัดไว้ภายในกำกับของกระทรวงเดียวกันทั้ง 4 ประการนั้น คือ ปัญหาหลักของระบบการบริหารการศึกษาในปัจจุบันที่ต้องการการสังคายนา

5. ปัญหาของการจัดการศึกษาตลอดชีวิต ปัญหาของข้อนี้ไม่ได้มีลักษณะเดียวกับข้ออื่นๆ แต่เป็นประเด็นของการใช้โอกาสให้เกิดประโยชน์สูงสุดทางการศึกษาแก่ประชาชน ในบริบทของสังคมข่าวสาร และการปฏิวัติด้านเทคโนโลยีของการสื่อสาร ควรจะปรับระบบตรงนี้ให้เกิดระบบการศึกษาตลอดชีวิตได้ และประกอบกับความจำเป็นของสังคมแบบใหม่ที่จะต้องเผชิญกับวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจและสังคมในอนาคตจำเป็นต้องใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือปรับความสามารถและทักษะของมนุษย์ให้สามารถเผชิญกับปัญหาใหม่ๆ และแก้ไขปัญหาใหม่ๆ ได้ เช่น ปัญหาของวิกฤติการณ์การเงินการคลัง การเศรษฐกิจในปัจจุบัน และผลกระทบ โดยเฉพาะด้านอาชีพการงาน เป็นต้น ประเด็นของการปรับระบบให้เกิดการศึกษาตลอดชีวิตจึงเป็นประเด็นหลักของการปฏิรูปการศึกษา

6. ปัญหาของการระดมสรรพกำลังเพื่อการศึกษา ปัญหานี้สัมพันธ์กับการศึกษาตลอดชีวิต หากจะให้เกิดการศึกษาตลอดชีวิตได้ก็จำเป็นที่ทุกๆ ส่วนของสังคมต้องตระหนักในภาระหน้าที่ทางการศึกษาของตน ตั้งแต่สถาบันครอบครัว ชุมชน องค์กรวิชาชีพ องค์กรการกุศล สถาบันศาสนา สำนักงาน บริษัทห้างร้านและเอกชน สื่อสารมวลชน สถาบันการเมือง ทุกๆ ส่วนในสังคมล้วนแล้วแต่เป็นทรัพยากรทางการศึกษา สามารถมีส่วนร่วมได้ทั้งนั้น ไม่ใช่เฉพาะด้านการจ่ายภาษีอากร ประเด็นคือ จะจัดระบบเพื่อใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในสังคมอย่างไร และจะสร้างความตระหนักให้แก่สถาบันต่างๆ ทางเศรษฐกิจ สังคม ศาสนา และการเมืองอย่างไร ให้มาเล่นบทบาทของการจัดการศึกษาในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง เช่น กำหนดให้พรรคการเมืองจัดสรรเงินส่วนหนึ่ง เพื่อให้การศึกษาแก่ประชาชน เป็นต้น

โดยสรุป ปัญหาดังกล่าวมานี้เป็นปัญหาหลักในเชิงระบบ แต่ยังมีปัญหาอื่นๆ อีกมากมายที่เกี่ยวข้องกัน เช่น ปัญหาการฝึกอบรมครู การพัฒนาครู และการปฏิบัติงานของครู ซึ่งเกี่ยวข้องกับปัญหาคุณภาพการศึกษา ซึ่งเกี่ยวข้องกับระบบการบริหารและการระดมสรรพกำลังจากทุกภาคส่วน เป็นต้น

ยุทธศาสตร์ของการปฏิรูปการศึกษา

ปฏิรูป คือ การเปลี่ยนทั้งระบบ หรือให้เบาลงมาหน่อย คือ เปลี่ยนเชิงระบบ ถามว่าระบบการศึกษาดังกล่าวมาแล้วควรเปลี่ยนทั้งระบบหรือไม่? ท่านอาจจะถามต่อไปว่าเปลี่ยนทั้งระบบหมายความว่าอย่างไร? คำตอบง่ายๆ ก็คือ อยู่ที่ความเข้าใจของแต่ละบุคคลว่า ระบบควรรวมถึงอะไรบ้าง? ฉะนั้นหากตีประเด็นกันไปเรื่อยๆ ก็คงไม่มีวันจบ จึงควรถามคำถามในใจตนว่าเท่าที่ท่านตระหนักหรือมี

ประสบการณ์มีอะไรที่อยู่แล้วบ้าง อะไรไม่ดีบ้างและควรขจัดไปในระบบการศึกษา ท่านก็คงตอบคำถามนี้ได้ ในประสบการณ์ของท่าน แต่เท่าที่ผู้เขียนได้นำปัญหามาชี้แจงก็พอจะคาดคะเนได้ว่าสิ่งที่ควรปรับปรุงเปลี่ยนแปลง ก็คือสิ่งที่ปัญหาดังที่กล่าวมาแล้ว

ประเด็นหลักในการควมแนวปฏิบัติก็คือ จะวางยุทธศาสตร์ของการเปลี่ยนแปลงอย่างไรทำให้เกิดผลดีที่สุด และกระทบกระเทือนทางลบน้อยที่สุด เพราะการเปลี่ยนแปลงย่อมมีผลทางลบได้เสมอเหมือนยารักษาโรคที่ใช้เกินขนาดจะมีผลข้างเคียง นอกจากนั้นยุทธศาสตร์หรือวิธีการเปลี่ยนแปลงต้องสิ้นเปลืองทรัพยากรน้อยที่สุด เรียกว่าจะเอาเม็ดฆ่าโคไปฆ่าไก่ก็คงไม่ถูก ต้องออกแบบเครื่องมือผ่าตัดให้เหมาะสมกับระดับของโรค จากแง่คิดดังกล่าว จึงมีข้อเสนอในการปฏิรูป ดังนี้

1. ปฏิรูประบบการเรียนการสอนและการประเมินผล

ยุทธศาสตร์นี้เป็นยุทธศาสตร์ของการปฏิรูปทั้งหมด เพราะหากเปลี่ยนแปลง ณ จุดนี้ได้ จะมีผลต่อการยกระดับคุณภาพมาตรฐานการศึกษาและสามารถแก้ไขปัญหของความสอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจ ตลอดจนเตรียมคนเพื่อการศึกษาต่อตลอดชีวิตได้ด้วย และในการปฏิรูปในข้อนี้จำเป็นต้องปรับระบบการบริหารจัดการด้วย ฉะนั้นการแก้ไขในจุดนี้จึงเป็นหลักชัยของขบวนการปฏิรูปทั้งหมดประเด็นสำคัญคือ ปัจจัยตัวแปรใดที่จะทำให้เกิดระบบการเรียนการสอนที่พึงปรารถนา ณ จุดนี้เรายังไม่ได้พูดถึงถึงนิยามคำว่า "ระบบการเรียนการสอนที่พึงปรารถนา" แต่ขอสมมุติว่านักวิชาการศึกษามีความเข้าใจตรงกันในระดับหนึ่ง ฉะนั้นจะขออนุญาตข้ามไปกล่าวถึงปัจจัยตัวแปรที่ทำให้เกิดระบบการเรียนการสอนที่พึงปรารถนา คำตอบตรงนี้ ตามการศึกษาค้นคว้าของผู้เขียนคิดว่ามีปัจจัยตัวแปร 6 ตัวด้วยกัน คือ

1. การปรับหลักสูตรและกำหนดปรัชญาของการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่ดี รายละเอียดก็ควรจะไปพิจารณากันในหมู่นักวิชาการครู และผู้บริหาร คงยังไม่มีเวลาจะพิจารณากัน ณ ที่นี้
2. การฝึกอบรมครู และการพัฒนาครู สอดคล้องกับข้อแรก
3. การเป็นผู้นำที่ดีของอาจารย์ใหญ่ และผู้อำนวยการโรงเรียน
4. การจัดอุปกรณ์การเรียนการสอน ตำรา หนังสือ ให้มีความเพียงพอแก่

สถานศึกษา

5. ระบบการประเมินผลที่สอดคล้องกับจุดประสงค์และปรัชญาของหลักสูตรข้อ
6. ชุมชนให้การสนับสนุน

ทั้ง 6 ข้อนี้ ข้อใดบ้างสามารถกำหนดในกฎหมายได้ก็ควรกำหนด ข้อไหนควร

เป็นเรื่องวิธีการที่สามารถกำหนดเป็นนโยบายและแนวปฏิบัติได้ภายหลังก็ควรเปิดกว้างไว้ก่อนในประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกา และอังกฤษ ไม่มีองค์กรระดับชาติที่จะกำหนดหลักสูตรและมาตรฐานการศึกษา ข้อเสนอของการปฏิรูปในอังกฤษจึงเสนอให้จัดตั้งคณะกรรมการหรือสภาหลักสูตรแห่งชาติ สำหรับไทยเรามีหน่วยงานนี้ระดับกรมอยู่แล้ว แต่ก็ยังอาจเสนอไว้อีกได้เพื่อเป็นจุดเน้น สำหรับการฝึกหัดครูและการพัฒนาครู แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ก็ได้มีแนวนโยบายการปฏิรูปในเรื่องนี้อยู่แล้ว หลักการสำคัญของนโยบายเรื่องนี้ หากกำหนดไว้ในกฎหมายได้ก็ควรจะทำ นอกจากนั้น การที่จะให้เกิดการปฏิบัติสอดคล้องกับแนวคิดใหม่ในการจัดการเรียนการสอน จำเป็นต้องจัดระบบการบริหารสถานศึกษา เพื่อให้ผู้นำโรงเรียนและบรรดาครูที่ได้รับการฝึกมาอย่างดีได้ใช้ความสามารถของตนเองได้เต็มที่โดยไม่จำกัด จึงต้องมีข้อเสนอให้ปรับระบบการบริหารสถานศึกษาให้มีความเป็นอิสระ มีชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม และเพื่อความสำเร็จของระบบการบริหารใหม่ จำเป็นต้องพัฒนาทั้งครูและผู้บริหารให้ถึงระดับมาตรฐาน และเนื่องจากในระบบใหม่จะไม่ใช้วิธีการควบคุมแบบเก่า แต่จะดูที่ผลสำเร็จ คือ คุณภาพของนักเรียน ฉะนั้นก็ต้องจัดระบบการประเมินผล เพื่อประเมินผลองค์รวม (Summative Evaluation) ในระดับชั้นประโยค คือ ปีสุดท้ายของแต่ละระดับการศึกษา และให้มีการประเมิน

ภายใน ที่เรียกว่า "Formative Evaluation" ในแต่ละระดับชั้น ระบบการประเมินผลและระบบการบริหารสถานศึกษาแนวใหม่ก็อาจกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาได้เช่นกันโดยสรุปจะเห็นได้ว่า ยุทธศาสตร์การปฏิรูประบบการเรียนรู้ การสอน ทำให้เกิดยุทธศาสตร์อื่นๆ ตามมา ได้แก่

ก) การปฏิรูปการฝึกหัดครูและการพัฒนาครู

ข) การปรับระบบการบริหารสถานศึกษาให้มีความเป็นอิสระในการ

ดำเนินงานมากขึ้น

ค) การปรับระบบการประเมินผลให้มีทั้งระบบการประเมินภายในแบบ

"Formative Evaluation" เพื่อตรวจสอบและพัฒนาตัวผู้เรียน และการประเมินภายนอกเพื่อตรวจสอบสรุปรวมเรียกว่า Summative Evaluation การประเมินสรุปรวบยอด

2. การปฏิรูประบบการบริหารการศึกษา

การปฏิรูประบบการบริหารการศึกษาเป็นยุทธศาสตร์หลักที่สำคัญอีกประการหนึ่ง การปฏิรูประบบการบริหารการศึกษาในแนวคิดนี้มีจุดมุ่งหมาย 5 ประการ คือ

1. มุ่งหมายจะให้เกิดเอกภาพด้านนโยบายทุกระดับการศึกษา โดยเฉพาะ

ระดับอุดมศึกษาตลอดจนความสอดคล้องในการดำเนินนโยบายระหว่างระดับการศึกษา

2. มุ่งหมายจะให้เกิดการแบ่งภารกิจให้ชัดเจนระหว่างส่วนกลางที่ควรทำหน้าที่

หลักด้านกำหนดนโยบาย คุณภาพ มาตรฐาน การจัดสรรทรัพยากร การติดตามประเมินผล การกำกับ และ ส่วนของจังหวัดและสถานศึกษาหรือสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาให้ทำหน้าที่บริหารและจัดการ

3. มุ่งหมายให้เกิดการกระจายอำนาจไปยังท้องถิ่นมากยิ่งขึ้นให้ชุมชนและองค์กร

ปกครองส่วนท้องถิ่นได้เข้ามา ร่วมรับผิดชอบมากขึ้นตามลำดับความพร้อมของแต่ละท้องถิ่น

4. มุ่งหมายให้เกิดประสิทธิภาพของการบริหารจัดการ

5. มุ่งหมายให้เกิดผลดีต่อการกระจายโอกาสทางการศึกษาหากดำเนินการได้

สำเร็จในข้อนี้ ก็น่าจะมีผลต่อการแก้ไขปัญหาหลักข้อที่ 2 เรื่องการจัดการศึกษาไม่สอดคล้องกับการพัฒนา

เศรษฐกิจ และข้อ 3 เรื่องความเสมอภาคของโอกาสและการกระจายโอกาสโดยสรุป การปฏิรูประบบการ

บริหาร หมายความว่า ควรจะมีกระทรวงเดียวทำหน้าที่เพื่อกำหนดนโยบายและจัดสรรงบประมาณการศึกษา

ทั้งหมด และกระจายอำนาจหน้าที่การปฏิบัติงานให้จังหวัดดำเนินงานเป็นตัวแทนกระทรวงในจังหวัด

ควบคุมดูแลสถานศึกษาและบุคลากร ให้สถานศึกษาระดับการศึกษาพื้นฐานมีความเป็นอิสระมากขึ้น ส่วน

สถาบันอุดมศึกษานั้นให้มีความเป็นนิติบุคคลทั้งหมด และอาจจะออกนอกระบบราชการได้ มีวิธีการจัดสรร

งบประมาณแบบอุดหนุนทั่วไปที่เรียกกันว่า "Block Grant" ให้แก่มหาวิทยาลัยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมี

ส่วนร่วมในการบริหารการศึกษาในจังหวัด และหากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใดพร้อม ก็อาจจะรับผิดชอบ

การจัดการศึกษาในเขตการปกครองของตนก็ได้มาตรการที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามแนวทางดังกล่าว

นี้ สมควรที่จะกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาได้

3. การปรับระบบการศึกษาให้สอดคล้องกับยุคสมัยใหม่

การปรับระบบการศึกษาให้สอดคล้องกับความเป็นของยุคสมัยใหม่ หมายความว่า

จะต้องเตรียมคนให้สามารถศึกษาได้ตลอดชีวิต และในการเตรียมคนนี้จะต้องจัดการศึกษาพื้นฐาน 12 ปี

ให้แก่ประชาชนส่วนใหญ่ตามรัฐธรรมนูญเป็นสิทธิของประชาชนทุกคนที่จะได้รับการศึกษาพื้นฐาน 12 ปี โดย

รัฐไม่เก็บค่าใช้จ่าย การวางพื้นฐาน 12 ปีนี้ หากจะให้ให้มีผลต่อความสามารถของประชาชนจะศึกษาต่อตลอด

ชีวิตก็ควรกำหนดให้ถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ซึ่งเป็นระดับที่เชื่อมโยงกับอุดมศึกษา หากประชาชนทุก

คนจบที่ระดับนี้ ก็หมายความว่าประชาชนก็มีความพร้อมทางด้านวิชาการที่จะไปศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นไป

นอกจากนี้แล้ว ในระดับหลังการศึกษาพื้นฐานควรได้มีการปรับระบบอุดมศึกษาให้มีความยืดหยุ่นมีความหลากหลาย สร้างเส้นทางศึกษาต่อไว้หลายๆ เส้นทาง แต่ให้มีความเชื่อมโยงกันมากที่สุด การจัดตั้งวิทยาลัยชุมชนเพื่อเชื่อมโยงกับมหาวิทยาลัยก็เป็นวิธีการหนึ่งประการสุดท้าย ในระบบการศึกษาใหม่นี้บทบาทของการศึกษานอกระบบจะมีมากขึ้น ฉะนั้นต้องมีมาตรการส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยให้กว้างขวางยิ่งขึ้นและในการนี้ควรที่จะต้องระดมสรรพกำลังจากทุกๆ ฝ่ายในสังคมให้เข้ามาช่วยจัดการศึกษาด้วยตามหลักของคำประกาศจอมเทียนว่า "ทุกคนเพื่อการศึกษา" (All for Education) โดยสรุปหลักการและนโยบาย ตลอดจนมาตรการเพื่อให้เกิดการศึกษาพื้นฐาน 12 ปี และการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต จึงเป็นหลักการสำคัญที่จะต้องกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษา

4. บทบาทของเอกชนในการจัดการศึกษา

ความสำคัญของบทบาทของเอกชนในการจัดการศึกษามีหลายประการ แต่ที่สำคัญและอยู่ในแนวคิดของนักการศึกษาก็คือ การศึกษาในระดับอาชีว ทั้งอาชีวศึกษาและอาชีวขั้นสูง หากให้เอกชนมีบทบาทในการจัด โดยเฉลี่ยค่าใช้จ่ายให้แก่ผู้เข้ามารับการศึกษาในสัดส่วนที่เหมาะสม จะทำให้เกิดความสมดุลและความสอดคล้องระหว่างตลาดแรงงาน (ภาคเศรษฐกิจ) ซึ่งเป็นอุปสงค์กับจำนวนผู้ศึกษาและจบการศึกษาซึ่งเป็นอุปทาน ยุทธศาสตร์ของการให้เอกชนเข้ามาจัดในระดับอุดมศึกษานี้ จะทำให้การกระจายโอกาสระดับการศึกษาพื้นฐานเป็นไปได้มากยิ่งขึ้น ฉะนั้นข้อเสนอให้มีการศึกษาพื้นฐาน 12 ปี โดยรัฐจัดให้โดยไม่เก็บค่าใช้จ่ายและการส่งเสริมให้เอกชนจัดการศึกษามากขึ้นในระดับหลังการศึกษาพื้นฐาน จึงมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันในทางผกผัน ยิ่งเอกชนจัดระดับวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมากขึ้นเท่าใด ก็ยิ่งทำให้รัฐบาลมีโอกาสนำงบประมาณที่ประหยัดได้มาใช้ในการจัดการศึกษาพื้นฐาน 12 ปีพระราชบัญญัติการศึกษาจึงควรกล่าวถึงการส่งเสริมบทบาทของเอกชนในการจัดการศึกษาไว้ด้วย

โดยสรุป การปฏิรูปการศึกษานั้น น่าจะมียุทธศาสตร์ของการเปลี่ยนแปลงรวม 5 แนวทาง คือ

1. การปฏิรูประบบการเรียนการสอน-การประเมินผล
2. การปฏิรูปการฝึกอบรมครู และระบบการพัฒนาครู การใช้ครู
3. การปฏิรูประบบการบริหารจัดการที่
- 3.1 ปรับระบบการบริหารงานส่วนกลางให้ทำหน้าที่หลักในการกำหนดนโยบาย จัดสรร

งบประมาณ กำหนดหลักสูตร มาตรฐานการประเมินผล และการกำกับ

3.2 กระจายอำนาจการบริหารจัดการให้ระดับจังหวัดมากขึ้น โดยให้ท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น

3.3 ปรับระบบการบริหารสถานศึกษาให้มีความเป็นอิสระ รับผิดชอบต่อชุมชนมากยิ่งขึ้น

4. ปรับระบบการศึกษา โดยจัดให้มี

- 4.1 การศึกษาพื้นฐาน 12 ปี จากประถมศึกษาปีที่ 1 - มัธยมศึกษาปีที่ 6
- 4.2 การอุดมศึกษาที่หลากหลาย และเชื่อมโยงกัน
- 4.3 ระบบการศึกษาตลอดชีวิต

5. ยุทธศาสตร์ของการระดมสรรพกำลังจากทุกๆ ส่วนของสังคม รวมทั้งภาคเอกชนให้เข้ามาจัดการศึกษาให้กว้างขวางยิ่งขึ้นพระราชบัญญัติการศึกษาจึงควรจะให้ความสำคัญต่อยุทธศาสตร์ 5 ประการดังกล่าวนี้

การปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ.๒๕๕๒-๒๕๖๑)

วิสัยทัศน์ คนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ

เป้าหมาย ภายในปี ๒๕๖๑ มีการปฏิรูปการศึกษาและการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ โดยเน้นประเด็นหลักสามประการ คือ

๑) คุณภาพและมาตรฐานการศึกษาและเรียนรู้ของคนไทย โอกาสทางการศึกษาและเรียนรู้ เพื่อพัฒนาผู้เรียน สถานศึกษาแหล่งเรียนรู้ สภาพแวดล้อม หลักสูตรและเนื้อหา พัฒนาวิชาชีพครูให้เป็นวิชาชีพที่มีคุณค่า สามารถดึงดูดคนเก่งดีและมีใจรักมาเป็นครูณาจารย์ได้อย่างยั่งยืน ภายใต้ระบบบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ

๒) เพิ่มโอกาสการศึกษาและเรียนรู้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ เพื่อให้ประชาชนทุกคน ทุกเพศ ทุกวัย มีโอกาสเข้าถึงการศึกษาและเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

๓) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนของสังคม ในการบริหารและจัดการศึกษา โดยเพิ่มบทบาทของผู้ที่อยู่ภายนอกกระบวนการศึกษาด้วย

กรอบแนวทางการปฏิรูปการศึกษา มีการปฏิรูปการศึกษาและเรียนรู้อย่างเป็นระบบ โดย

๑) พัฒนาคุณภาพคนไทยยุคใหม่ ที่มีนิสัยใฝ่เรียนรู้ สามารถเรียนรู้ด้วยตนเองและแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

๒) พัฒนาคุณภาพครูยุคใหม่ ที่เป็นผู้เอื้ออำนวยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เป็นวิชาชีพที่มีคุณค่า สามารถดึงดูดคนเก่ง คนดี มีใจรักในวิชาชีพครูมาเป็นครู

๓) พัฒนาคุณภาพสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ยุคใหม่ เพื่อพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาทุกระดับ/ประเภทให้สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีคุณภาพและพัฒนาแหล่งเรียนรู้อื่นๆ สำหรับการศึกษาและเรียนรู้ทั้งในระบบโรงเรียน นอกโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย

๔) พัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการใหม่ ที่มุ่งเน้นการกระจายอำนาจสู่สถานศึกษา เขตพื้นที่การศึกษา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ชุมชน ภาคเอกชนและทุกภาคส่วน มีระบบการบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล

เป้าหมายยุทธศาสตร์และตัวบ่งชี้ การปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ.๒๕๕๒-๒๕๖๑)

คณะกรรมการนโยบายปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (กนป.) - กนป. ได้กำหนดค่าเป้าหมายและตัวบ่งชี้การปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สองจนสิ้นสุด พ.ศ. ๒๕๖๑ จำนวน ๔ เป้าหมาย ๒๐ ตัวบ่งชี้ ดังนี้

เป้าหมายยุทธศาสตร์ที่ ๑ คนไทยและการศึกษาไทยมีคุณภาพและได้มาตรฐานระดับสากล
ตัวบ่งชี้และค่าเป้าหมาย

๑.๑ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในวิชาหลักจากการทดสอบระดับชาติมีคะแนนเฉลี่ยมากกว่าร้อยละ ๕๐

๑.๒ ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาด้านคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์เพิ่มขึ้นเป็นไม่ต่ำกว่าค่าเฉลี่ย

นานาชาติ (ผลทดสอบ PISA)

๑.๓ ความสามารถด้านภาษาอังกฤษเพิ่มขึ้นร้อยละ ๓ ต่อปี

๑.๔ ทักษะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศเพิ่มขึ้นร้อยละ ๓ ต่อปี

๑.๕ สัดส่วนผู้เรียนมัธยมศึกษาตอนปลายประเภทอาชีวศึกษา : สามัญศึกษาเป็น ๖๐ : ๔๐

๑.๖ ผู้สำเร็จอาชีวศึกษาและอุดมศึกษามีคุณภาพระดับสากลและเป็นไปตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิ

๑.๗ จำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยของคนไทย (อายุ ๑๕-๕๙ ปี) เพิ่มขึ้นเป็น ๑๒ ปี

เป้าหมายยุทธศาสตร์ที่ ๒ คนไทยใฝ่รู้ : สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง รักการอ่าน และแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่อง

ตัวบ่งชี้และค่าเป้าหมาย

๒.๑ ผู้เรียนทุกระดับการศึกษาไม่ต่ำกว่าร้อยละ ๗๕ มีทักษะในการแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเอง รักการเรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

๒.๒ อัตราการรู้หนังสือของประชากร (อายุ ๑๕-๖๐ ปี) เป็นร้อยละ ๑๐๐

๒.๓ ผู้เข้ารับบริการในแหล่งเรียนรู้เพิ่มขึ้นปีละอย่างน้อยร้อยละ ๑๐

๒.๔ คนไทยใช้เวลาอ่านหนังสือนอกเวลาเรียน/นอกเวลาทำงานโดยเฉลี่ยอย่างน้อยวันละ ๖๐ นาที

๒.๕ สัดส่วนผู้ที่ใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อการเรียนรู้ต่อประชากรอายุ ๑๐ ปีขึ้นไปเป็นร้อยละ ๕๐

เป้าหมายยุทธศาสตร์ที่ ๓ คนไทยใฝ่ดี : มีคุณธรรมพื้นฐาน มีจิตสำนึกและค่านิยมที่พึงประสงค์ เห็นแก่

ประโยชน์ส่วนรวม มีจิตสาธารณะ มีวัฒนธรรมประชาธิปไตย

ตัวบ่งชี้และค่าเป้าหมาย

๓.๑ ผู้เรียนทุกระดับการศึกษาไม่ต่ำกว่าร้อยละ ๗๕ มีคุณธรรม จริยธรรมและมีความเป็นพลเมือง

๓.๒ จำนวนคดีเด็กและเยาวชนที่ถูกดำเนินคดีโดยสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนลดลงร้อยละ ๑๐ ต่อปี

๓.๓ จำนวนเด็กอายุต่ำกว่า ๑๕ ปี ที่ตั้งครรภ์ลดลงร้อยละ ๑๐ ต่อปี

๓.๔ จำนวนเด็กเข้ารับการบำบัดยาเสพติดลดลงร้อยละ ๑๐ ต่อปี

๓.๕ สัดส่วนคนไทยที่ประกอบกิจกรรมทางศาสนา และกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นและสังคมอย่างสม่ำเสมอเพิ่มขึ้นร้อยละ ๕ ต่อปี

เป้าหมายยุทธศาสตร์ที่ ๔ คนไทยคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาได้ : มีทักษะในการคิดและปฏิบัติ มีความสามารถในการแก้ปัญหา มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีความสามารถในการสื่อสาร

ตัวบ่งชี้และค่าเป้าหมาย

๔.๑ ผู้เรียนไม่ต่ำกว่าร้อยละ ๗๕ มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ มีวิจารณญาณ มีความคิดสร้างสรรค์

๔.๒ ผู้สำเร็จการอาชีวศึกษาและการอุดมศึกษา มีสมรรถนะเป็นที่พึงพอใจของผู้ใช้ และมีงานทำภายใน ๑ ปี รวมทั้งประกอบอาชีพอิสระเพิ่มขึ้น

๔.๓ กำลังแรงงานที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาขึ้นไปเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ ๖๕ และมีสมรรถนะทางวิชาชีพตามมาตรฐาน

แนวคิดในการพัฒนาคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็ก

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ เป็นหน่วยงานระดับกรมที่มีหน้าที่รับผิดชอบการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีโรงเรียนในสังกัด 32,879 แห่งโรงเรียนต่างๆเหล่านี้กระจายอยู่ครอบคลุมทุกพื้นที่ของประเทศไทย ลักษณะของโรงเรียนจะขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมที่โรงเรียนตั้งอยู่ เช่น โรงเรียนขนาดใหญ่มักจะตั้งอยู่ในชุมชนเมือง หรือตั้งอยู่ในตัวอำเภอ หรือตั้งอยู่ในพื้นที่ตำบลขนาดใหญ่ที่มีประชาชนอาศัยอยู่อย่างหนาแน่น สำหรับโรงเรียนขนาดเล็กซึ่งมีจำนวน 10,877 แห่ง หรือคิดเป็นร้อยละ 34 ของจำนวนโรงเรียนทั้งหมด ซึ่งส่วนใหญ่จะตั้งอยู่ในพื้นที่ชนบท มีสภาพแวดล้อมที่ประกอบด้วยชุมชนขนาดเล็ก(สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2551)

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้เสนอรูปแบบการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กที่ได้ผลสรุปมาเป็น ๗ รูปแบบ

รูปแบบที่ ๑ การจัดการเรียนรู้แบบรวมชั้นเรียน ประกอบด้วยการจัดการเรียนรู้แบบช่วงชั้นและการเรียนรู้แบบคละชั้น โดยวิธีการยุบชั้นเรียน ให้โรงเรียนที่มีครูไม่ครบชั้นสามารถจัดการเรียนการสอนได้โดยไม่ต้องทิ้งห้องเรียน ซึ่งโรงเรียนสามารถปรับใช้ในการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้อง และเหมาะสมกับบริบทของโรงเรียน

รูปแบบที่ ๒ การบูรณาการหลักสูตร เป็นการนำความรู้มารวบรวมประมวลไว้ในหน่วยเดียวกัน สำหรับโรงเรียนที่มีครูไม่ครบชั้นมีความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาที่เป็นอยู่ รวมทั้งการนำหลักสูตรไปใช้ให้บังเกิดผลตามที่ต้องการ สำหรับการบูรณาการเนื้อหารายวิชา สามารถดำเนินการได้โดยศึกษาและวิเคราะห์หลักสูตร จากนั้นนำวัตถุประสงค์ตลอดจนเนื้อหาการเรียนรู้ในแต่ละกลุ่มวิชาที่สอดคล้องกันมาเชื่อมโยง สู่การจัดทำหน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการแล้วนำมากำหนดกิจกรรม เพื่อให้สามารถจัดการเรียนรู้ ได้ครั้งเดียวพร้อมกันในแต่ละช่วงชั้น

รูปแบบที่ ๓ ความร่วมมือจากชุมชน เพื่อแก้ปัญหาที่สำคัญและเร่งด่วนของทุก สพท. ในเรื่องการขาดแคลนครู งบประมาณไม่เพียงพอ และขาดสื่อเทคโนโลยี โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ผู้ปกครอง กรรมการสถานศึกษา องค์กรท้องถิ่น เครือข่ายสถานศึกษา ตลอดจนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย ซึ่งเป็นแรงสนับสนุนให้โรงเรียนขนาดเล็กได้รับการพัฒนาต่อยอดทั้งในด้านการบริหารจัดการ งบประมาณ ตลอดจนทรัพยากรต่างๆ อย่างมีประสิทธิภาพ

รูปแบบที่ ๔ การใช้ ICT ในการพัฒนาคุณภาพ โดย สพท. หลายแห่งได้นำเทคโนโลยีมาใช้อย่างหลากหลาย เช่น รถคอมพิวเตอร์เคลื่อนที่ (Mobile unit) เพื่อให้บริการนักเรียนในโรงเรียนขนาดเล็กที่อยู่ห่างไกล การส่งเสริมการเรียนการสอนด้วยการรับสัญญาณ การสอนทางไกลจากโรงเรียนไกลกังวลหัวหิน เป็นต้น

รูปแบบที่ ๕ รูปแบบโรงเรียนเครือข่าย เป็นการร่วมมือกันระหว่างโรงเรียนหลัก และโรงเรียนเครือข่ายในการวางแผนการจัดการศึกษา ตลอดจนผู้บริหารและครูได้รับ การพัฒนาจนสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

รูปแบบที่ ๖ ผสมผสานด้วยวิธีการหลากหลาย สพท. เป็นการผสมผสานรูปแบบ ที่ ๑-๕ ดังกล่าวข้างต้นมาดำเนินงาน นับว่าเป็นรูปแบบที่ทำให้โรงเรียนจำนวนมาก ประสบผลสำเร็จ

รูปแบบที่ ๗ การบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ เป็นรูปแบบที่มีผู้บริหารใช้ความรู้ ความสามารถในการบริหารจัดการสถานศึกษา มีวิสัยทัศน์ ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง มีความเป็นประชาธิปไตยยึดหลักการบริหารแบบมีส่วนร่วม มีคุณธรรมจริยธรรม เป็นที่ยอมรับของทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษาตลอดจนมุ่งมั่นสร้างเครือข่ายการทำงาน โดยใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

พิธาน พันทอง (2548) ได้วิจัยข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อพัฒนาศักยภาพโรงเรียนขนาดเล็กที่มีสรุปปัญหาสำคัญของโรงเรียนขนาดเล็ก ได้แก่ (1) ด้านการลงทุนทางการศึกษาพบว่าค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานสูงเมื่อเปรียบเทียบกับโรงเรียนขนาดใหญ่ เนื่องจากต้องลงทุนด้านปัจจัยสูงกว่าโรงเรียนขนาดใหญ่ เช่น ในโรงเรียนขนาดเล็กอัตราเฉลี่ยของครูต่อนักเรียนจะมีค่าต่ำมาก (1:8-1:12) ความคุ้มค่าในการใช้อาคารเมื่อพิจารณาจากอัตราจำนวนนักเรียนต่อห้องเรียน พบว่า โรงเรียนขนาดเล็กมีอัตราเฉลี่ยจำนวนนักเรียนต่อห้องเรียนต่ำมาก (1:7-1:15) เมื่อพิจารณาด้านการใช้จ่ายงบประมาณที่เป็นงบดำเนินการ พบว่า โรงเรียนขนาดเล็กจะต้องอุดหนุนงบประมาณเฉลี่ยต่อนักเรียน 1:617 บาท/คน/ปี ในขณะที่โรงเรียนขนาดใหญ่รัฐอุดหนุนงบประมาณเฉลี่ยต่อนักเรียน 1:112 บาท/คน/ปี ซึ่งแสดงให้เห็นว่าโรงเรียนขนาดเล็กมีต้นทุนค่าใช้จ่ายสูงกว่าโรงเรียนขนาดกลางและขนาดใหญ่ (2) ปัญหาด้านคุณภาพ จากการประเมินมาตรฐานโรงเรียน สำนักนิเทศและพัฒนา

มาตรฐานการศึกษา (2545) ซึ่งมีตัวชี้วัดคุณภาพ 17 รายการ ปรากฏว่า โรงเรียนขนาดเล็กมีระดับมาตรฐานต่ำกว่าโรงเรียนขนาดกลางและขนาดใหญ่เกือบทุกรายการ ผลการประเมินมาตรฐานคุณภาพของโรงเรียนประถมศึกษา ซึ่งได้ข้อสรุปว่าโรงเรียนที่อยู่ห่างไกลมีความเสียเปรียบเรื่องปัจจัยด้านต่างๆที่มีผลต่อความไม่เสมอภาคในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา เช่น ความไม่เพียงพอด้านสาธารณูปโภค ขาดแคลนวัสดุ ครุภัณฑ์ สิ่งอำนวยความสะดวก นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ ผู้บริหารโรงเรียนไม่สนใจงานวิชาการขาดแคลนครูทั้งปริมาณและคุณภาพ รวมทั้งขาดการสนับสนุนและการมีส่วนร่วมของชุมชน

สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (2550) รายงานผลการประเมินคุณภาพภายนอกรอบแรก พบว่า โรงเรียนขนาดเล็กที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานมากกว่า 5,000 โรงเรียนไม่ผ่านประเมิน ซึ่งจะต้องปรับปรุงคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาอย่างเร่งด่วนและสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2550) ได้กำหนดนโยบายการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็กที่มีนักเรียน 120 คน ลงมา โดยจัดทำโครงการเพื่อปรับปรุงคุณภาพการศึกษาในเรื่องคุณภาพของนักเรียน กระบวนการเรียนการสอน และการบริหารจัดการ มีกิจกรรมดำเนินงานเพื่อการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็กให้มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลแนวนโยบายนี้ได้ปรับปรุงมาจากแนวทางการแก้ปัญหาโรงเรียนขนาดเล็กซึ่งเริ่มตั้งแต่ปีงบประมาณ 2548 เป็นต้นมา โดยมีกิจกรรมดำเนินงาน ดังนี้

1. ประชาสัมพันธ์เชิงรุก เป็นหน้าที่ของหน่วยงานทุกระดับในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ต้องช่วยกันประชาสัมพันธ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยผ่านสื่อหลากหลาย เพื่อให้สังคมและประชาชนในชุมชนที่โรงเรียนขนาดเล็กตั้งอยู่เกิดความตระหนักที่จะช่วยเหลือ สนับสนุน ในการยกระดับคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็กในท้องถิ่นของตนเอง
2. สืบราชข้อมูลพื้นฐาน ซึ่งสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาต้องมีข้อมูล สารสนเทศ ในด้านต่างๆ เพื่อใช้ประโยชน์ในการวางแผนพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก
3. จัดทำแผนที่การศึกษา เพื่อแสดงที่ตั้งของโรงเรียน เส้นทางคมนาคม แหล่งทรัพยากรสนับสนุนตัวบ่อนที่เป็นนักเรียน ซึ่งจะไปสู่การวางแผนจัดสรรโอกาสทางการศึกษา และการปรับปรุงคุณภาพการศึกษา
4. จัดทำแผนพัฒนาคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็ก โดยจำแนกโรงเรียนขนาดเล็ก ออกเป็น 3 ประเภท คือ (1) โรงเรียนที่มีคุณภาพ และชุมชนให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี (2) โรงเรียนที่พร้อมรับการพัฒนาให้มีคุณภาพ และ (3) โรงเรียนที่ไม่มีคุณภาพและชุมชนไม่ให้ความร่วมมือ แผนพัฒนาคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็กดังกล่าวนี้มีทั้งแผนระยะสั้นและระยะยาว
5. จัดสรรงบประมาณ บุคลากร รวมทั้งการจัดสรรทรัพยากรอื่นให้แก่โรงเรียนขนาดเล็ก อาจใช้หลักเกณฑ์ที่แตกต่างกัน โดยคำนึงถึงความจำเป็นและความขาดแคลนของสถานศึกษา
6. จัดซื้อหนังสือเรียน แบบฝึกหัด ในกลุ่มสาระหลักให้นักเรียนได้ยืมเรียนครบทุกคน
7. จัดหน่วยคอมพิวเตอร์เคลื่อนที่ (computer mobile unit) เพื่อให้นักเรียนที่อยู่ห่างไกล ทุกกันดารได้มีโอกาสเรียนคอมพิวเตอร์พื้นฐาน
8. จัดหาสื่อการเรียนการสอน หนังสือห้องสมุด โดยเพิ่มงบประมาณเป็นพิเศษ สำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก เพื่อโรงเรียนมีแหล่งเรียนรู้ที่จำเป็นตามหลักสูตร รวมทั้งเป็นการฝึกให้นักเรียนมีนิสัยใฝ่รู้ใฝ่เรียน
9. การหมุนเวียนครู เนื่องจากโรงเรียนขนาดเล็กขาดแคลนอัตรากำลังครูตามเกณฑ์ และขาดแคลนครูที่มีความสามารถเฉพาะทาง จึงทำให้นักเรียนสูญเสียโอกาสในการเรียนรู้จากครูที่มีประสบการณ์หลากหลาย จึงต้องจัดหาบุคลากรเพิ่มเติมให้กับโรงเรียนขนาดเล็ก เช่น หมุนเวียนครูจากโรงเรียนที่อัตรากำลังครูเกินเกณฑ์ การให้ครูที่มีความสามารถเฉพาะทางสลับมาสอนในโรงเรียนขนาดเล็กที่อยู่ใกล้เคียงกัน หรือจ้างครูพิเศษเพื่อหมุนเวียนสอนภายในกลุ่มเครือข่ายสถานศึกษา

10. การพัฒนาครู เพื่อให้ครูในโรงเรียนขนาดเล็กสามารถปรับรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้เหมาะสม เน้นการบูรณาการตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับรูปแบบการอบรม สัมมนานั้น จะต้องไม่ให้ครูทิ้งห้องเรียน

11. การนิเทศ ติดตามผล เป็นกระบวนการภายใน และภายนอกโรงเรียนประสานความร่วมมือกัน เพื่อปรับปรุงการเรียนการสอนของครูให้มีประสิทธิภาพ ซึ่งกระบวนการนิเทศติดตามผล จะเป็นการช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาที่เป็นจุดด้อยของโรงเรียนขนาดเล็ก

รุ่ง แก้วแดง (2540) ได้กล่าวถึงปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการในระดับโรงเรียนไว้ 5 ประการ ดังนี้ (1) สายงานการบังคับบัญชามีหลายขั้นตอนเกินไป รวมทั้งปัญหาการบริหารแบบรวมศูนย์ อำนาจเข้าสู่ส่วนกลาง (2) ผู้บริหารขาดอิสระในการตัดสินใจ การบริหารงานเป็นเพียงการทำหน้าที่แทน ส่วนกลาง (3) ผู้บริหารโรงเรียนให้ความสำคัญกับผู้บังคับบัญชาเหนือขึ้นไปมากเกินความจำเป็น ทำให้ไม่มีเวลาเพียงพอที่จะเอาใจใส่ในการพัฒนาคุณภาพนักเรียน (4) ปัญหาชุมชนและผู้ปกครอง ไม่ให้ความสนใจการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอย่างจริงจัง แม้จะมีแนวคิดให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียน (5) การเรียนการสอนไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิต และความต้องการของคนในชุมชน

Griffin (2000) ได้ศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการจัดโครงสร้างโรงเรียนขนาดเล็กที่สามารถดำเนินการจัดการศึกษาได้ดีจึงเสนอให้ปฏิบัติตามขั้นตอน ดังนี้ (1) สร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน (2) ให้โรงเรียนมีโอกาสรักษาครูได้เอง (3) เน้นหลักสูตรการเตรียมครู และเตรียมการเรียนการสอน (4) เน้นการเรียนการสอนแบบบูรณาการที่มีเนื้อหาหลากหลาย (5) จัดตารางเรียนแบบยืดหยุ่นตามกิจกรรมการสอน (6) จัดการเรียนการสอนโดยคำนึงถึงเป้าหมายของโรงเรียน (7) ให้ครูมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในกิจการของโรงเรียน (8) ให้มีการวัดและประเมินผลการดำเนินการอย่างต่อเนื่องและเน้นผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นกับนักเรียน

Moseley (2000) ได้ศึกษาเกี่ยวกับองค์ประกอบที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลของโรงเรียนขนาดเล็กในรัฐมิสซูรี ประเทศสหรัฐอเมริกา โดยการวัดประสิทธิภาพของโรงเรียน 4 ขนาด จำนวน 445 แห่ง จำแนกตัวแปรด้านประสิทธิภาพออกเป็น 7 ด้านใช้แบบวัดผลการเรียนรู้ของรัฐ ทดสอบการอ่าน คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และสังคมศึกษา ผลการวิจัยพบว่า ประสิทธิภาพของโรงเรียนเมื่อแยกตามขนาดแล้วมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ โดยโรงเรียนขนาดเล็กมีประสิทธิภาพต่ำกว่าโรงเรียนขนาดใหญ่ สำหรับ Barnhart (2001) ได้ศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยเสี่ยงที่จะทำให้การศึกษาล้มเหลว โดยพิจารณาจำแนกโรงเรียนออกเป็น 3 ประเภท คือ โรงเรียนขนาดเล็ก โรงเรียนที่อยู่ในชนบท และโรงเรียนที่มีความพร้อมทางทรัพยากรการบริหาร ผลการศึกษาสรุปได้ ดังนี้ (1) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียรับทราบปัญหาการเงินของโรงเรียนแตกต่างกัน เช่น บางกลุ่มรับทราบข้อมูลโดยละเอียด บางกลุ่มรับทราบทั่วไป และบางกลุ่มรับทราบอยู่ในวงจำกัด (2) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของโรงเรียนจะมอบภาระด้านงบประมาณให้รัฐซึ่งเป็นเรื่องที่ต้องรับผิดชอบ (3) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของโรงเรียนจะสนับสนุนการดำเนินการเฉพาะในโรงเรียนของตนเองเท่านั้น (4) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของโรงเรียนรับทราบและตระหนักดีว่าโรงเรียนขนาดเล็กมีแนวโน้มที่จะมีความเสี่ยงเรื่องภาระค่าใช้จ่ายสูงกว่าโรงเรียนขนาดใหญ่ (5) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของโรงเรียนรู้ดีว่าคุณภาพของโรงเรียนขนาดเล็กจะไม่ดีในเรื่องหลักสูตรและกิจกรรมเสริมหลักสูตร กล่าวได้ว่า โรงเรียนขนาดเล็กส่วนใหญ่ ตั้งอยู่ห่างไกล และมีความเสี่ยงเปรียบปัจจัยด้านต่างๆ ที่ส่งผลต่อความไม่เสมอภาคในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา เช่น ขาดแคลนงบประมาณความไม่เพียงพอด้านสาธารณูปโภค ขาดแคลนวัสดุ ครุภัณฑ์ และสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้เรียน โรงเรียนขนาดเล็กขาดแคลนครูทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ รวมทั้งขาดการสนับสนุนด้านทรัพยากรและการมีส่วนร่วมของชุมชน ทำให้โรงเรียนขนาดเล็กที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานจำนวนมากมีคุณภาพและมาตรฐานต่ำกว่าโรงเรียนขนาดกลางและขนาดใหญ่ อย่างไรก็ตามแนวโน้มการเพิ่มประสิทธิภาพและ

ประสิทธิผลของโรงเรียนขนาดเล็ก ได้กำหนดเป็นนโยบายเร่งด่วนของหน่วยงานที่รับผิดชอบ เพื่อเร่งรัดพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กต่อไป

แนวคิดในการมีส่วนร่วมของชุมชน

หลักการมีส่วนร่วม

หลักของการมีส่วนร่วม ในความหมายของการบริหารจัดการจะมีความเชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดกับ “การตัดสินใจ” นั่นคือ การมีส่วนร่วม จะนำไปสู่การตัดสินใจอย่างมีคุณค่าและอย่างชอบธรรม และต้องเป็นการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง (meaningful participations) ไม่วางระบบไว้ให้ดูเหมือนว่าได้จัดกระบวนการให้มีส่วนร่วมแล้วเท่านั้น

ถ้าการตัดสินใจที่เกิดจากการมีส่วนร่วมมีความสมเหตุสมผลและชอบธรรมก็ต้องนำไปปฏิบัติ แต่ถ้าผู้มีอำนาจเห็นว่าการตัดสินใจนั้นไม่เหมาะสม ขัดกับการตัดสินใจของการมีส่วนร่วม ก็จะต้องอธิบายได้โดยมีมาตรฐานแห่งความชอบธรรมที่จะเลือกตัดสินใจเช่นนั้น โดยที่สังคมส่วนใหญ่ยอมรับได้

การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

การจัดการศึกษาให้เกิดผลดี มีประสิทธิภาพ ตรงตามความต้องการของประชาชน โดยเฉพาะผู้ปกครอง ต้องอาศัยกระบวนการนำกระบวนการมีส่วนร่วมมาใช้ ซึ่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม(ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 กล่าวถึงการมีส่วนร่วมไว้ในมาตรา 8 (2) ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 58 ได้บัญญัติเรื่องการมีส่วนร่วมไว้ว่า บุคคลย่อมมีสิทธิมีส่วนร่วมในกระบวนการพิจารณาของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ในการปฏิบัติราชการทางปกครองอันมีผลหรืออาจมีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของตน พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ สถานศึกษาที่จัดการศึกษาทุกระดับจึงต้องปฏิบัติตามโดยการเปิดโอกาสให้ประชาชน ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ทั้งนี้เพราะเมื่อผู้ปกครองควรมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาย่อมจะช่วยขับเคลื่อนให้การบริหารจัดการศึกษาดำเนินไปตามความต้องการของผู้ปกครองและชุมชน ช่วยให้สถานศึกษาได้รับการยอมรับจากชุมชน ชุมชนรักและหวงแหนสถานศึกษา ซึ่งส่งผลให้ผู้ปกครองและชุมชนสนับสนุนทรัพยากรการศึกษา และให้ความร่วมมือกับสถานศึกษาในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยความเต็มใจ

การมีส่วนร่วม หมายถึง การเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เข้ามาร่วมดำเนินกิจกรรม ตั้งแต่การศึกษาปัญหา การวางแผนดำเนินการ การตัดสินใจ การแก้ไขปัญหา และการประเมินร่วมกัน เพื่อขับเคลื่อนให้กิจกรรมนั้นดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยยึดหลักการมีส่วนร่วม คือ หลักร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตรวจสอบ ร่วมรับผิดชอบ

การมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชน จึงเป็นกระบวนการที่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาร่วมกับโรงเรียน เป็นกระบวนการเรียนรู้ซึ่งกันและกันของทุกฝ่าย นับตั้งแต่การแสดงความคิดเห็น การวางแผน การดำเนินการและการแก้ไขปัญหา ตลอดจนการควบคุม กำกับ ติดตามและประเมินผล เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาการศึกษาให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ซึ่งสามารถทำได้ทั้งทางตรง คือ ร่วมเป็นคณะกรรมการและทางอ้อมร่วมวางแผน นโยบาย

การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชนในการจัดการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (เอกสารอบรมผู้นำการเปลี่ยนแปลงสำหรับผู้บริหาร. 2550 : 88-90) ได้เสนอแนวทางการมีส่วนร่วมไว้ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา โดยสถานศึกษาสามารถเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองและชุมชนจัดสร้างหลักสูตรสถานศึกษา และกำกับ ติดตามการใช้หลักสูตรสถานศึกษา

2. การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา การสร้างความร่วมมือระหว่างสถานศึกษากับผู้ปกครอง และชุมชนเป็นยุทธศาสตร์ที่จำเป็นอย่างยิ่ง ผู้บริหารและบุคลากรในสถานศึกษาควรระลึกถึง ซึ่งมีหลัก 10 ประการ คือ 1) สร้างความศรัทธาและความเชื่อมั่นต่อชุมชน, 2) ฝึกให้เป็นคนใจกว้างและมีจิตสาธารณะ, 3) ตระหนักในสิ่งที่จำเป็นและขาดแคลน ไม่วางแผน ทุกอย่างทำได้หากตั้งใจทำ, 4) ต้องหมั่นสร้างและปรับปรุงตนเองให้เป็นบุคคลที่มีเสน่ห์เป็นที่ชื่นชมศรัทธาของชุมชนและเพื่อร่วมงาน, 5) อ่อนน้อมถ่อมตน วางตัวเรียบง่าย อยู่กับชุมชนและเพื่อนร่วมงานได้ทุกเวลา, 6) หลีกเลี่ยงการโต้แย้งที่ไร้เหตุผล พัฒนาทักษะการประนีประนอม, 7) ให้การต้อนรับชุมชนด้วยบรรยากาศมิตรภาพ, 8) พัฒนาเทคนิคการวิเคราะห์ชุมชน ให้ลึกซึ้ง เพื่อสำรวจจุดเด่น จุดด้อย เพื่อเป็นฐานข้อมูลในการพัฒนา, 9) หมั่นแสวงหาแหล่งงบประมาณ วัสดุ ครุภัณฑ์ จากหน่วยงาน บริษัท ห้าง ร้านค้า โดยใช้โครงการที่มีประสิทธิภาพ 10) สร้างและพัฒนาค่านิยม การสร้างสัมพันธภาพกับชุมชนอย่างสม่ำเสมอ

3. บทบาทของชุมชนในการที่ส่วนร่วมจัดการศึกษา มีดังนี้ 1) การมีส่วนร่วมในการจัดและส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนทั้งที่บ้านและที่สถานศึกษา, 2) การกำหนดนโยบาย เป้าหมายการจัดการศึกษาแก่สถานศึกษา, 3) การประชาสัมพันธ์ สนับสนุนกิจกรรมทางการศึกษา, 4) การเป็นผู้สนับสนุนทรัพยากรและบุคลากรในการจัดการศึกษา, และ 5) การตรวจสอบการจัดการศึกษา

4. กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา ควรดำเนินการ ดังนี้ 1) สำรวจความต้องการ การสำรวจข้อมูลพื้นฐาน, 2) การกำหนดมาตรฐานของสถานศึกษา, 3) การวางแผนพัฒนาสถานศึกษาตามวิสัยทัศน์ พันธกิจ, 4) กิจกรรมการปฏิบัติ คือ แนวทางปฏิบัติที่จะนำไปสู่ความสำเร็จ, 5) การประเมินผล คือ การประเมินแนวทางปฏิบัติ, และ 6) การสรุปผลการมีส่วนร่วม เพื่อพัฒนากระบวนการทำงานร่วมกัน

การมีส่วนร่วมของประชาชน และชุมชนในการจัดการศึกษา นับเป็นกระบวนการที่สำคัญ ที่จะช่วยพัฒนาการศึกษาให้ตอบสนองความต้องการของท้องถิ่น โดยเฉพาะในโรงเรียนขนาดเล็ก หากชุมชนมีส่วนร่วมในการสนับสนุนทรัพยากรการศึกษา รวมถึงการเชิญผู้ปกครองที่มีความรู้และมีเวลาว่างมาเป็นครูพ่อนักเรียน ให้ความรู้ด้านวิชาการ ด้านภูมิปัญญากับบุตรหลาน ย่อมเกิดผลดีทั้งต่อโรงเรียนที่ได้บุคลากรเพิ่ม ส่วนผู้ปกครองย่อมภาคภูมิใจที่ได้สอนบุตรหลานในโรงเรียน รวมถึงนักเรียนที่จะมีความเคารพและนับถือในตัวผู้ปกครองเพิ่มมากขึ้น ซึ่งเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

โครงการวิจัยเรื่องการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและความเชื่อมั่นของโรงเรียนขนาดเล็กด้วยการมีส่วนร่วมของชุมชน โรงเรียนบ้านปากบุงคุยจันมหาศาลจิตตรังสรรค์ ตำบลสะอาด อำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) มีการดำเนินการตามระเบียบวิธีวิจัยดังนี้

วิธีการดำเนินการวิจัย แบ่งออกเป็น 3 ระยะ

ระยะที่ 1 การเตรียมการและออกแบบกระบวนการเรียนรู้ร่วมกับชุมชน(สิงหาคม-กันยายน)

ระยะที่ 2 การพัฒนาคุณภาพการศึกษาและสร้างความเชื่อมั่น(กันยายน-มีนาคม)

ระยะที่ 3 ถอดบทเรียนจากกระบวนการพัฒนา(เมษายน-พฤษภาคม)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

- 1) การศึกษาเอกสาร
- 2) การสนทนากลุ่ม
- 3) การสัมภาษณ์เชิงลึก
- 4) การจัดเวทีชุมชน

แผนปฏิบัติการในการดำเนินการวิจัย

ระยะที่ 1 การเตรียมการและการออกแบบกระบวนการ

- 1) ประชุมทีมวิจัยเพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่และกรอบการวิจัย
- 2) จัดเวทีเสวนาชุมชนเพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการของชุมชนในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน
- 3) ศึกษาดูงานเพื่อนำแนวคิดมาปรับใช้ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาโดยชุมชนมีส่วนร่วม
- 4) ประชุมทีมวิจัยสร้างเครื่องมือในการเก็บข้อมูลองค์ความรู้ของชุมชน
- 5) ลงพื้นที่สืบค้นและสังเคราะห์องค์ความรู้ของชุมชนที่จะนำมาใช้ในการจัดการเรียนรู้
- 6) จัดเวทีสัมมนาเชิงปฏิบัติการในการออกแบบกิจกรรมการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

ระยะที่ 2 การพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้โดยชุมชนมีส่วนร่วม

- 7) จัดกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ตามที่ได้ร่วมกันออกแบบใน ระยะที่ 1
- 8) ประชุมทบทวนการดำเนินงานระหว่างการพัฒนาเพื่อปรับปรุงแก้ไขการดำเนินงานให้ สมบูรณ์ยิ่งขึ้น(เวทีติดตามความก้าวหน้า)

ระยะที่ 3 การถอดบทเรียนจากกระบวนการพัฒนา

- 9) จัดเวทีชุมชนเสวนาร่วมกันเพื่อสรุปและถอดบทเรียนที่ได้รับจากการจัดกิจกรรมการ เรียนรู้ร่วมกันกับชุมชน
- 10) รายงานผลฉบับสมบูรณ์และเผยแพร่สู่สาธารณะ

แผนปฏิบัติการโครงการวิจัย การพัฒนาคุณภาพการศึกษาระดับความเชื่อมั่นของชุมชนต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนบ้านปากบ่อคุ้งจันทาลจัดตั้งสรรค์
ตำบลสะอาด อำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	วิธีการและขั้นตอน	ผลที่คาดว่าจะได้รับ	ระยะเวลา
1.ประชุมทีมวิจัยเพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่และกรอบการวิจัย	เพื่อชี้แจงสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของทีมวิจัยและกรอบการวิจัย	1. ทีมวิจัย 9 คน 2. วิ ท ย า ก ร ภายนอก 1 คน รวม 11 คน	1. จัดเตรียมข้อมูลและเอกสารการประชุม 2. ประสานงานทีมวิจัย 3. จัดการประชุม	1. ทีมวิจัยมีความเข้าใจในการจัดทำวิจัย 2. ได้กรอบการทำงานที่ชัดเจน	เดือนกันยายน 2555
2.จัดเวทีเสวนาชุมชนเพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการของชุมชนในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน	เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการของชุมชนในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน	1. ทีมวิจัย 9 คน 2. วิ ท ย า ก ร ภายนอก 1 คน 3. ผู้นำชุมชนและสมาชิกในชุมชนจำนวน 45 คน รวม 55 คน	1. จัดเตรียมข้อมูลและเอกสารการเสวนา 2. ประสานงานผู้เข้าร่วมเสวนา 3. จัดเวทีเสวนาชุมชน 4. รวบรวมผลและสรุปเป็นข้อสรุป	1. ผู้เข้าร่วมเสวนาจำนวน 45 คน เกิดความเข้าใจในโครงการ 2. ได้ทราบสภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการของชุมชนในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน	เดือนกันยายน 2555

แผนปฏิบัติการโครงการวิจัย การพัฒนาคุณภาพการศึกษาและความเข้มแข็งของชุมชนต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนบ้านปากบุงคุยโนมหาศาลจิตรังสรรค์
ตำบลสะอาด อำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	วิธีการและขั้นตอน	ผลที่คาดว่าจะได้รับ	ระยะเวลา
3. ศึกษาดูงานเพื่อนำแนวคิดมาปรับใช้ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาโดยชุมชนมีส่วนร่วม	1. เพื่อสร้างการเรียนรู้จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 2. เพื่อนำแนวคิดมาปรับใช้ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาโดยชุมชนมีส่วนร่วม	1. ทีมวิจัย 9 คน 2. ผู้นำชุมชนและสมาชิกในชุมชนจำนวน 45 คน รวม 45 คน	1. ประสานงาน 2. จัดเตรียมประเด็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 3. ศึกษาดูงาน 4. สรุปผลการเรียนรู้	ได้แนวคิดมาปรับใช้ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาโดยชุมชนมีส่วนร่วม	เดือนกันยายน 2555
4. ประชุมทีมวิจัยสร้างเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลองค์ความรู้ของชุมชน	เพื่อสร้างเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล	1. ทีมวิจัย 9 คน 2. วิทยากรภายนอก 1 คน รวม 10 คน	1. ประสานงาน 2. จัดประชุม 3. สรุปผล	ได้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล	เดือนกันยายน 2555
5. ลงพื้นที่สืบค้นและสังเคราะห์องค์ความรู้ของชุมชนที่จะนำมาใช้ในการจัดการเรียนรู้	เพื่อสืบค้นและสังเคราะห์องค์ความรู้ของชุมชนที่จะนำมาใช้ในการจัดการเรียนรู้	ทีมวิจัย 9 คน	1. ประสานพื้นที่ 2. ลงพื้นที่ 3. สัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย 3. สังเคราะห์องค์ความรู้	องค์ความรู้ของชุมชนที่จะนำมาใช้ในการจัดการเรียนรู้	เดือนตุลาคม 2555

แผนปฏิบัติการโครงการวิจัย การพัฒนาคุณภาพการศึกษาและความเข้มแข็งของชุมชนต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนบ้านปากบ่อกุ้ยจันทาลจิตรังสรรค์ ตำบลสะอาด อำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	วิธีการและขั้นตอน	ผลที่คาดว่าจะได้รับ	ระยะเวลา
6. จัดเวทีสัมมนาเชิงปฏิบัติ ในการ ออกแบบกิจกรรมการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน	เพื่อออกแบบกิจกรรมการ พัฒนาคุณภาพการศึกษา ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน	1. ทีมวิจัย 9 คน 2. วิทยากร ภายนอก 1 คน 3. ผู้นำชุมชนและ สมาชิกในชุมชน จำนวน 45 คน รวม 55 คน	1. จัดเตรียมข้อมูลและ เอกสารการประชุม 2. ประสานงานทีมวิจัย 3. จัดการประชุม 4. สรุปผลการสัมมนา	รูปแบบกิจกรรมการ พัฒนาคุณภาพการศึกษา ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน	เดือนตุลาคม 2555
7. จัดกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันโดยการมีส่วนร่วม ของชุมชน ตามที่ได้ ร่วมกันออกแบบในระยษที่ 1	เพื่อพัฒนาคุณภาพ การศึกษา ระหว่าง โรงเรียนกับชุมชน	1. ทีมวิจัย 9 คน 2. วิทยากร ภายนอก 1 คน 3. ผู้นำชุมชนและ สมาชิกในชุมชน จำนวน 45 คน รวม 55 คน	1. ประสานงาน 2. วางแผน 3. จัดกระบวนการเรียนรู้ 4. สะท้อนบทเรียน	1. เกิดคุณภาพการศึกษา ของโรงเรียนกับชุมชน 2. ได้รูปแบบการพัฒนา คุณภาพ การ ศึกษา ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน	เดือนพฤศจิกายน 2555 ถึงเดือนมีนาคม 2556

แผนปฏิบัติการโครงการวิจัย การพัฒนาคุณภาพการศึกษาและความเข้มแข็งของชุมชนต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนบ้านปากบุงคุยจันมหาศาลจิตตรังสรรค์
ตำบลสะอาด อำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	วิธีการและขั้นตอน	ผลที่คาดว่าจะได้รับ	ระยะเวลา
8. ประชุมทบทวนงานการดำเนินงานระหว่างการพัฒนาเพื่อปรับปรุงแก้ไขการดำเนินงานให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น (เวทีติดตามความก้าวหน้า)	เพื่อทบทวนและปรับปรุงแก้ไขกิจกรรมการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน	1. ทีมวิจัย 9 คน 2. วิทยากรภายนอก 1 คน 3. ผู้นำชุมชนและสมาชิกในชุมชนจำนวน 45 คน รวม 55 คน	1. จัดเตรียมข้อมูลและเอกสาร 2. ประสานงาน 3. จัดการประชุม 4. สรุปผลการสัมมนา	รูปแบบกิจกรรมการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนที่สมบูรณ์	เดือนมกราคม 2556
9. จัดเวทีชุมชนเสวนาร่วมกันเพื่อสรุปและถอดบทเรียนที่ได้รับจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ จัดกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชน	เพื่อสรุปและถอดบทเรียนที่ได้รับจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชน	1. ทีมวิจัย 9 คน 2. วิทยากรภายนอก 1 คน 3. ผู้นำชุมชนและสมาชิกในชุมชนจำนวน 45 คน รวม 55 คน	1. ประสานงาน 2. จัดเวทีประชุมเสวนา 3. สรุปและถอดบทเรียน	ได้รูปแบบกระบวนการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน	เดือนเมษายน 2556
10. รายงานผลฉบับสมบูรณ์และเผยแพร่สู่สาธารณะ	เพื่อจัดทำรายงานผลการวิจัย	หัวหน้าโครงการ	1. รวบรวมข้อมูล / รายงาน 2. ส่งให้Node วิชาการตรวจสอบความครบถ้วน 3.ส่งรายงานให้ สกว.	รายงานฉบับสมบูรณ์	เดือนสิงหาคม 2556

บทที่ 4

กระบวนการดำเนินการวิจัย

การพัฒนาคุณภาพการศึกษาและความเชื่อมั่นของโรงเรียนขนาดเล็กด้วยการมีส่วนร่วมของชุมชน
กรณีศึกษา โรงเรียนบ้านปากบึงคุยจันมหาศาลจิตตรังสรรค์ ตำบลสะอาด อำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด
ในระยะที่ 1 การเตรียมการและการออกแบบกระบวนการเรียนรู้

- 1) ประชุมทีมวิจัยเพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่และกรอบการวิจัย
- 2) จัดเวทีเสวนาชุมชนเพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการของชุมชนในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน
- 3) ศึกษาดูงานเพื่อนำแนวคิดมาปรับใช้ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาโดยชุมชนมีส่วนร่วม
- 4) ประชุมทีมวิจัยสร้างเครื่องมือในการเก็บข้อมูลองค์ความรู้ของชุมชน
- 5) ลงพื้นที่สืบค้นและสังเคราะห์องค์ความรู้ของชุมชนที่จะนำมาใช้ในการจัดการเรียนรู้
- 6) จัดเวทีสัมมนาเชิงปฏิบัติการในการออกแบบกิจกรรมการพัฒนาคุณภาพการศึกษาระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

โดยเริ่มจากการประชุมร่วมกันกับชุมชนในวันที่ 15 กันยายน 2555 โดยทีมวิจัยจำนวน 10 คนและ
ผู้ปกครอง ผู้นำชุมชน จำนวน 20 คน เพื่อทำความเข้าใจในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและความเชื่อมั่นของ
โรงเรียนในการจัดการศึกษาให้กับลูกหลานในชุมชนและหาทางออกในการพัฒนาคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็กที่
ตั้งอยู่ในพื้นที่ชุมชนขนาดเล็ก ในภาวะปัจจัยที่มีอยู่อย่างจำกัดทั้งในเรื่อง บุคลากร งบประมาณ และสภาพ
ปัญหาของชุมชนในเรื่องภัยพิบัติทางธรรมชาติ ปัญหาหนี้สิน ปัญหาการเจ็บป่วย และคุณภาพของคนในชุมชน
จึงได้กำหนดให้มีเวทีเสวนาในการศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของชุมชนในการ
พัฒนาคุณภาพการศึกษาขึ้นในวันที่ 25 กันยายน 2555 โดยทีมวิจัย ครู ผู้ปกครอง ผู้นำชุมชน และตัวแทน
องค์การบริหารส่วนตำบลสะอาด มาร่วมเสวนาซึ่งจากการสังเคราะห์พบว่า

สาเหตุที่ทำให้โรงเรียนขาดคุณภาพและความเชื่อมั่นจากชุมชน มีปัจจัยดังนี้

1. ผู้บริหารสถานศึกษาย้ายบ่อยทำให้ขาดความต่อเนื่องในการพัฒนาโรงเรียนซึ่งแตกต่างจากในอดีตที่มีผู้บริหารเป็นคนได้พื้นที่เกิดความสัมพันธ์เชิงลึกกับชุมชน ชุมชนมีความรู้สึกผูกพันและเกื้อกูลกัน
เหมือนเครือญาติ มีการใช้ชีวิตร่วมกับชุมชนทั้งในเรื่องประเพณี วัฒนธรรมและความเป็นอยู่ ผู้บริหาร
เข้าใจปัญหาและความต้องการของชุมชนในทุกมิติอย่างแท้จริง ซึ่งตรงกับหลักทหารทรงงานของ
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว คือ “การเข้าใจ เข้าถึง พัฒนา”
2. จิตวิญญาณของความเป็นครู จากการสะท้อนของชุมชนพบว่า ครูในยุคปัจจุบันขาดจิตวิญญาณของ
ความเป็นครูที่แท้จริง เนื่องกระแสโลกที่เปลี่ยนแปลงทำให้ครูขาดความเอาใจใส่ลูกศิษย์และไม่มีความผูก
พันธ์กับศิษย์ เน้นในเรื่องวิชาการมากเกินไปไม่ได้สนใจวิชาชีวิต ซึ่งแตกต่างจากครูในอดีต ที่มีความรัก
ความเข้าใจลูกศิษย์ มีความผูกพันเหมือนลูก สอนทั้งวิชาการและวิชาชีวิต มีความผูกพันกับพ่อแม่
ผู้ปกครองและชุมชนในทุกมิติ
3. โรงเรียนและชุมชนขาดการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการจัดการศึกษา จากเสียงสะท้อนในวงเสวนา
พบว่า โรงเรียนไม่เปิดโอกาสให้ชุมชนได้รับรู้ในเรื่องการบริหารจัดการ ทำให้ชุมชนไม่สามารถเข้ามารับรู้
และช่วยเหลือส่งเสริมอย่างไร จนทำให้ชุมชนรู้สึกว่าการเรียนทอดทิ้งไม่ให้ความสำคัญและเข้าใจว่าการจัด
การศึกษานั้นเป็นเรื่องของโรงเรียน เป็นเรื่องของเจ้าใหญ่ นายโต ทำให้ชุมชนแยกออกจากกันโดยสิ้นเชิง ซึ่ง
ในอดีตโรงเรียนเติบโตจากวัดซึ่งเป็นสถาบันทางศาสนาซึ่งเป็นจิตวิญญาณของชุมชน โรงเรียนถูกสร้างจาก
น้ำพักน้ำแรงของชุมชน ทั้งในเรื่องที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง ซึ่งปัจจุบันชุมชนเป็นผู้รับนโยบายทางเดียว

ขาดจากความเป็นเจ้าของโดยสิ้นเชิง

4. นโยบายของรัฐที่ปรับเปลี่ยนตลอดเวลา ทั้งในเรื่องโครงสร้างการบริหารงาน หลักสูตร การบริหารงานบุคคล ทำให้ขาดความต่อเนื่องในการพัฒนา หลักสูตรแน่นเกินไป ใช้ชีวิตของผู้เรียนเป็นหนูทดลอง ทำให้ครู ผู้เรียน ผู้ปกครองและชุมชนสับสน

5. ทักษะของผู้ปกครองที่ถูกกระแสการแข่งขัน ต้องเก่ง ต้องมี ต้องดีกว่า เข้ามาครอบงำ ทำให้มีทัศนคติที่ต้องส่งลูกไปเรียนที่อื่น ขาดสติในการวิเคราะห์เลยลืมนึกว่า บุคคลสำคัญและผู้ที่ประสบผลสำเร็จของชีวิตในระดับประเทศบางท่านมาจากลูกชาวไร่ชาวนาไม่มีวุฒิการศึกษาและจบจากโรงเรียนวัด หรือการศึกษานอกโรงเรียน

จากเสวนาทำให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ที่หาทางออกในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาเพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้กับชุมชน และได้ร่วมกันคิดว่ามีโรงเรียนขนาดเล็กที่ไหนที่ประสบผลสำเร็จในการจัดการศึกษาที่ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม และจากการนำเสนอของผู้อำนวยการโรงเรียนซึ่งทำงานกับสภาการศึกษาทางเลือกและร่วมกับหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม จึงได้มีมติร่วมกันในการศึกษาดูงานโรงเรียนบ้านกุดเสถียร อำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์ และศูนย์การศึกษาพัฒนาภูพานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ในวันที่ 22-23 ตุลาคม 2555 เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเรื่องของการพัฒนาคุณภาพการศึกษาด้วยการมีส่วนร่วมของชุมชน และการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

จากการศึกษาดูงานร่วมกับชุมชนพบว่า โรงเรียนบ้านกุดเสถียร เป็นโรงเรียนที่เคยถูกยุบตามนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการในปี 2543 ซึ่งจากคำบอกเล่าของชุมชนบ้านกุดเสถียรว่า เป็นช่วงที่น้ำสลดหุดหู่เหมือนชุมชนไม่สมบูรณ์ เคยได้ยินเสียงระฆัง เสียงนักเรียนร้องเพลงชาติ เสียงครูสอนนักเรียน ซึ่งเป็นบรรยากาศแห่งความสุขและบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ของชุมชน โรงเรียนก็รกร้างว่างเปล่า เป็นที่ส่องสมของเด็กเยาวชน และจากการย้ายไปเรียนที่อื่นทำให้เกิดความอยากลำบากโดยเฉพาะหน้าฝน เด็กนักเรียนไม่ปลอดภัยเพราะชอบเล่นน้ำระหว่าง ทำให้ผู้ปกครองเป็นห่วงและเกิดสำนึกในการทวงโรงเรียนคืน

ในระยะแรกกระทรวงศึกษาธิการให้โรงเรียนมาและให้ครูมาคนเดียว ชุมชนก็ขึ้นอาสาที่ช่วยครูดูแลนักเรียนเมื่อนักเรียนเพิ่มมากขึ้นก็ได้รับอนุมัติตำแหน่งผู้อำนวยการสถานศึกษา และเกิดปรากฏการณ์เดียวกันคือผู้บริหารย้ายบ่อย ตามสโลแกนที่ ว่า “โรงเรียนขนาดเล็ก เป็นโรงเรียนฝึกหัดผู้บริหาร” หรือ “โรงเรียนทางผ่าน” ทำให้ต้องรอความหวังในการพัฒนาโรงเรียนต่อไปเรื่อย จนกระทั่งในปี 2550 โรงเรียนได้รับคำสั่งแต่งตั้งผู้บริหารคนใหม่ คือนายจำรัส ช่างชิง ซึ่งทำให้เกิดความหวังลึก ๆ กับชุมชนที่จะมีผู้นำทางการศึกษามาร่วมพัฒนาโรงเรียนให้เกิดคุณภาพ จากประสบการณ์การบริหารในตำแหน่ง รองผู้อำนวยการโรงเรียนเลิงนกทา โรงเรียนมัธยมศึกษาประจำอำเภอลำดวน ท่านผู้อำนวยการจึงเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอย่างแท้จริง โดยจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ในเรื่องของการทอผ้าพื้นเมืองย้อมสีธรรมชาติ การเรียนรู้วิทยาศาสตร์ผ่านบั้งไฟพญานาค การเรียนรู้แบบบูรณาการผ่านป่าชุมชน การเกษตรอินทรีย์ การทำนาปลอดสารพิษ และจัดการเรียนรู้คุณธรรมผ่านวิถีชีวิตจริงโดยการให้เด็กและผู้ปกครองตักบาตรตอนเช้าทุกวันก่อนมาโรงเรียนทำให้เกิดสายใยแห่งการเรียนรู้ของชุมชนระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน ซึ่งเป็นสถาบันในการหล่อหลอมคุณภาพชีวิตผู้คนชุมชน

ทำให้โรงเรียนและชุมชนบ้านคุดจันเกิดแนวคิดและมองเห็นทิศทางในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้กับลูกหลานผ่านวิถีชีวิตและภูมิปัญญา

ส่วนการดูงานที่ศูนย์การศึกษาพัฒนาภูพานตามแนวพระราชดำริ จังหวัดสกลนคร โดยการประสานงานของหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏ

มหาสารคาม โรงเรียนและชุมชนได้เรียนรู้ ในเรื่องการพัฒนาอาชีพและคุณภาพชีวิต จากการปลูกพืชแบบผสมผสานตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อเป็นการพึ่งพาตนเอง การดูแลสุขภาพด้วยตนเองจากการปลูกพืชสมุนไพร การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในการเลี้ยงสัตว์ เลี้ยงปลา และการศึกษาแบบอย่างบุคคลที่พึ่งพาตนเองอย่างแท้จริง การทำบัญชีครัวเรือนเพื่อจัดการคุณภาพชีวิตด้วยตนเอง

ซึ่งทำให้ชุมชนบ้านคุดจันต้องกลับมาคิดทบทวนในการพัฒนาชีวิตและความเป็นอยู่ของผู้คนในชุมชนให้ความเข้มแข็ง ของบุคคล ครอบครัว ชุมชนและสังคมต่อไป

จากการศึกษาดูงานและแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับโรงเรียนบ้านกุดเสถียรและศูนย์การศึกษาพัฒนาภูพาน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ โรงเรียนและชุมชนร่วมกันสังเคราะห์แนวคิดในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาโดยจะสร้างการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนด้วยการบูรณาการกับภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านวิถีชีวิตจริง เพื่อไม่ให้เกิดความรู้สึกที่เป็นภาระกับชุมชนและเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนไปพร้อมกัน จึงได้ร่วมกันออกแบบและเก็บข้อมูลในชุมชน เพื่อสืบค้นองค์ความรู้และภูมิปัญญาในชุมชน ซึ่งมีค้นพบดังนี้

1.ภูมิปัญญาด้านจักสาน บุคคลที่องค์ความรู้ ได้แก่ นายบุญมี กมลสาร อายุ 70 ปี อยู่บ้านเลขที่4 หมู่ 7 บ้านคุดจัน ตำบลสะอาด อำเภอโพธิ์ชัย มีความสามารถในการจักสานอุปกรณ์เครื่องใช้ในครัวเรือน อุปกรณ์ในการจับปลา

2.ภูมิปัญญาด้านประเพณีและพิธีกรรม บุคคลที่องค์ความรู้ ได้แก่ นายบุญมี กมลสาร อายุ 70 ปี อยู่บ้านเลขที่4 หมู่ 7 บ้านคุดจัน ตำบลสะอาด อำเภอโพธิ์ชัย มีความรู้ในการจัดการเรื่องพิธีกรรมทางศาสนา และ นายสถิตย์ น้าวแสง อายุ 70 ปี อยู่บ้านเลขที่ 1 หมู่ 7 บ้านคุดจัน ตำบลสะอาด อำเภอโพธิ์ชัย มีความรู้ในเรื่องพิธีกรรมพื้นบ้าน การบายศรีสู่ขวัญและการดูดวงชะตาและฤกษ์ยาม นางบุญมา น้าวแสง อายุ 75 ปี อยู่บ้านเลขที่1 หมู่ 7 บ้านคุดจัน ตำบลสะอาด อำเภอโพธิ์ชัย มีความรู้ในเรื่องการสวดมนต์ทำนองสรภัญญะ

3.ภูมิปัญญาด้านการประดิษฐ์ใบตองบายศรี บุคคลที่องค์ความรู้ ได้แก่ นางคำผา จันทวัช อายุ 70 ปี อยู่บ้านเลขที่ หมู่ 7 บ้านคุดจัน ตำบลสะอาด อำเภอโพธิ์ชัย มีความรู้ในการทำบายศรีใบตองในการสู่ขวัญและงานประเพณีทางศาสนา

4.ภูมิปัญญาด้านการทำเกษตรอินทรีย์ บุคคลที่องค์ความรู้ ได้แก่ นายทองพูน บุญมิ่ง อายุ 65 ปี อยู่บ้านเลขที่ 6 หมู่ 7 บ้านคุดจัน ตำบลสะอาด อำเภอโพธิ์ชัย นางคำตา ภูมิจัน อายุ 60 ปี อยู่บ้านเลขที่5 หมู่ 7 บ้านคุดจัน ตำบลสะอาด อำเภอโพธิ์ชัย นายสมหมาย น้าวแสง อายุ 50 ปี อยู่บ้านเลขที่ 23 หมู่ 7 บ้านคุดจัน ตำบลสะอาด อำเภอโพธิ์ชัยมีความรู้ในการปลูกพืชผักและการทำปุ๋ยธรรมชาติ

5.ภูมิปัญญาด้านการประมงพื้นบ้าน บุคคลที่องค์ความรู้ ได้แก่ นายทองใส ภูมิจัน อายุ 65 ปี อยู่บ้านเลขที่ 5 หมู่ 7 บ้านคุดจัน ตำบลสะอาด อำเภอโพธิ์ชัย นางอุดม ทิพศร อายุ 55 ปี อยู่บ้านเลขที่ 12 หมู่ 7 บ้านคุดจัน ตำบลสะอาด อำเภอโพธิ์ชัย นายจิระวัฒน์ พันธระ อายุ 48 ปี อยู่บ้านเลขที่19 หมู่ 7 บ้านคุดจัน ตำบลสะอาด อำเภอโพธิ์ชัย มีความรู้ในจับปลาและการทำประมงพื้นบ้าน

6.ภูมิปัญญาด้านการดูแลสุขภาพแบบพึ่งตนเอง บุคคลที่องค์ความรู้ ได้แก่ นางคำมูล บุตรศาสตร์ อายุ 70 ปี อยู่บ้านเลขที่17 หมู่ 7 บ้านคุดจัน ตำบลสะอาด อำเภอโพธิ์ชัย มีความสามารถในการด้านการจับเส้นยาสมุนไพรพื้นบ้าน

7.ภูมิปัญญาด้านช่าง บุคคลที่องค์ความรู้ ได้แก่ นายวิเชียร มลาชู อายุ 60 ปี อยู่บ้านเลขที่18 หมู่ 7 บ้านคุดจัน ตำบลสะอาด อำเภอโพธิ์ชัย นายสี จันทวัช อายุ 70 ปี อยู่บ้านเลขที่17 หมู่ 7 บ้านคุดจัน ตำบลสะอาด อำเภอโพธิ์ชัย มีความสามารถในการก่อสร้าง ช่างไม้

8. ภูมิปัญญาด้านการทำและถนอมอาหารพื้นถิ่น บุคคลที่องค์ความรู้ ได้แก่ นางทองมุก รัตนเสน อายุ 60 ปี อยู่บ้านเลขที่ 26 หมู่ 7 บ้านคุยจัน ตำบลสะอาด อำเภอโพธิ์ชัย นางคำปาน โชติมุข อายุ 39 ปี อยู่บ้านเลขที่ 30 หมู่ 7 บ้านคุยจัน ตำบลสะอาด อำเภอโพธิ์ชัย นางคำมูล บุตรศาสตร์ อายุ 75 ปี อยู่บ้านเลขที่ 17 หมู่ 7 บ้านคุยจัน ตำบลสะอาด อำเภอโพธิ์ชัย มีความสามารถในการทำอาหารพื้นถิ่นและการถนอมอาหารด้วยภูมิปัญญา เช่น ปลาแดก ส้มปลา หน่อไม้ส้ม

9. ภูมิปัญญาการถักทอพื้นถิ่น บุคคลที่องค์ความรู้ ได้แก่ นางสมัย บุญมิ่ง อายุ 60 ปี อยู่บ้านเลขที่ 6 หมู่ 7 บ้านคุยจัน ตำบลสะอาด อำเภอโพธิ์ชัย นางทอง จันทวัช อายุ 60 ปี อยู่บ้านเลขที่ 14 หมู่ 7 บ้านคุยจัน ตำบลสะอาด อำเภอโพธิ์ชัย มีความสามารถในการทอผ้าขาวม้าและทอเสื่อกก

ซึ่งจากการสำรวจภูมิปัญญาและองค์ความรู้ในชุมชน จึงได้ร่วมกันออกแบบการเรียนรู้ในการจัดการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน โดยมีการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชน โดยใช้ชื่อว่าศูนย์เกษตรศึกษาลุ่มน้ำชีเพื่อเป็นการสร้างการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนและเป็นสร้างอาชีพและพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนและได้ออกแบบกิจกรรมตามวิถีชีวิตชุมชนและสร้างฐานการเรียนรู้ในชุมชน ดังนี้

1. ฐานเรียนรู้การจักสาน
2. ฐานเรียนรู้ประเพณีวัฒนธรรม
3. ฐานเรียนรู้การเกษตรพื้นถิ่นพึ่งตนเอง
4. ฐานการเรียนรู้การทอเสื่อกก
5. ฐานการเรียนรู้ศูนย์ปลาแดก
6. ฐานการเรียนรู้ประมงพื้นบ้าน

เพื่อเป็นการสร้างการเรียนรู้ให้กับเด็กและเยาวชนให้เกิดทักษะชีวิตด้วยวิถีพอเพียงโดยใช้ชุมชนและวิถีชีวิตวัฒนธรรมเป็นฐานการเรียนรู้ และส่งผลให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งจะนำไปสู่ทิศทางการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและความเชื่อมั่นของชุมชน ทำให้โรงเรียนเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน ซึ่งจะนำไปสู่แนวคิด “โรงเรียนชุมชนเพื่อการศึกษาตลอดชีวิต”

บทที่ 5

สรุปผลและข้อเสนอแนะ

โครงการวิจัยเรื่องการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและความเชื่อมั่นของโรงเรียนขนาดเล็กด้วยการมีส่วนร่วมของชุมชน โรงเรียนบ้านปากบึงคุยจันมหาศาลจิตตรังสรรค์ ตำบลสะอาด อำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) มีระยะเวลาดำเนินการ ตั้งแต่เดือนกันยายน 2555 ถึงเดือนสิงหาคม 2556 ซึ่งมีการดำเนินการ 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การเตรียมการและออกแบบกระบวนการเรียนรู้ร่วมกับชุมชน(กันยายน-มกราคม)

ระยะที่ 2 การพัฒนาคุณภาพการศึกษาและสร้างความเชื่อมั่น(กุมภาพันธ์-มิถุนายน)

ระยะที่ 3 ถอดบทเรียนจากกระบวนการพัฒนา(กรกฎาคม-สิงหาคม)

สรุปผลการดำเนินการในระยะที่ 1 ดังนี้

จากการสำรวจสภาพปัจจุบันปัญหาความต้องการระหว่างโรงเรียนกับชุมชนรวมทั้งการสำรวจต้นทุนภูมิปัญญาและองค์ความรู้ในชุมชน จึงได้ร่วมกันออกแบบการเรียนรู้ในการจัดการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน โดยมีการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชน โดยใช้ชื่อว่าศูนย์เกษตรศึกษาลุ่มน้ำชีเพื่อเป็นการสร้างการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนและเป็นสร้างอาชีพและพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนและได้ออกแบบกิจกรรมตามวิถีชีวิตชุมชนและสร้างฐานการเรียนรู้ในชุมชน ดังนี้

1. ฐานเรียนรู้การจักสาน
2. ฐานเรียนรู้ประเพณีวัฒนธรรม
3. ฐานเรียนรู้การเกษตรพื้นถิ่นพึ่งตนเอง
4. ฐานการเรียนรู้การทอเสื่อกก
5. ฐานการเรียนรู้ศูนย์ปลาแดก
6. ฐานการเรียนรู้ประมงพื้นบ้าน

เพื่อเป็นการสร้างการเรียนรู้ให้กับเด็กและเยาวชนให้เกิดทักษะชีวิตด้วยวิถีพอเพียงโดยใช้ชุมชนและวิถีชีวิตวัฒนธรรมเป็นฐานการเรียนรู้ และส่งผลให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งจะนำไปสู่ทิศทางการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและความเชื่อมั่นของชุมชน ทำให้โรงเรียนเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน ซึ่งจะนำไปสู่แนวคิด “โรงเรียนชุมชนเพื่อการศึกษาตลอดชีวิต”

ข้อเสนอแนะในการดำเนินการวิจัยในระยะต่อไป

1. การพัฒนาคุณภาพผู้เรียนควรให้มีจัดการเรียนรู้ให้ยืดหยุ่นตามวิถีชีวิตของชุมชน
2. ควรสร้างภาคีเครือข่ายเพื่อสร้างทางเลือกที่หลากหลายในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและปรับทิศทางการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก
3. ควรนำเสนอความต้องการและคุณภาพผู้เรียนที่ชุมชนมีส่วนร่วมต่อผู้ที่เกี่ยวข้องในระดับนโยบายต่อไป

ภาคผนวก

แบบสำรวจข้อมูลและองค์ความรู้ภูมิปัญญาในชุมชน

ผู้รับการสืบค้น

ชื่อ.....สกุล.....อายุ.....ปี

อยู่บ้านเลขที่.....บ้านคุยจั่น ตำบลสะอาด อำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด

ประวัติส่วนตัว

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ความรู้ความสามารถ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ความคิดเห็นในการถ่ายทอดประสบการณ์

.....

.....

.....

.....

.....

ลงชื่อ.....ผู้สืบค้น

(.....)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

ประชุมชี้แจงการทำโครงการวิจัย

เวทีเสวนาเพื่อหาสภาพปัญหาและความต้องการ

ศึกษาดูงานที่กุดเสถียรและภูพาน

ตั้งเคราะห์ข้อมูลและสืบค้นภูมิปัญญา

เวทีออกแบบการเรียนรู้

